

STATUTUL JUDEȚULUI HUNEDOARA

CAPITOLUL 1 DATE GEOGRAFICE

1.1 AȘEZAREA GEOGRAFICĂ

Așezat pe cursul mijlociu al Mureșului, străjuit de Munții Apuseni (la nord), Munții Orăștiei și Șureanu (la sud-est), Munții Retezat, Godeanu, Vîlcan și Parâng, Munții Poiana-Ruscăi (la sud-vest), străbătut de apele Râului Mare, Streiului, Crișului Alb și Jiului, cu vastele depresiuni ale Hațegului și Zarandului, teritoriul județului Hunedoara constituie o entitate geografică diversă și armonioasă, ce a determinat pe aceste meleaguri să pulseze încă din cele mai vechi timpuri o viață intensă.

Județul Hunedoara, parte integrantă a teritoriului României, este situat în partea central-vestică a României, intersectat de paralela 46° latitudine sudică și meridianul 23° longitudine estică și se învecinează la nord-vest și vest cu județul Arad, la vest cu județul Timiș și județul Caraș-Severin, la sud cu județul Gorj, la sud-est cu județul Vâlcea, iar la nord și nord-est cu județul Alba.

Reședința județului Hunedoara este municipiul Deva, localitate urbană de rangul II, numărând la data de 1 ianuarie 2009 – 66 664 locuitori, potrivit datelor statistice furnizate de Direcția Județeană de Statistică Hunedoara.

1.2 SUPRAFAȚA

Având o suprafață totală de 706.267 ha, județul Hunedoara deține 3 % din teritoriul României.

Fondul funciar are o suprafață de 706.267 ha din care suprafața agricolă este 280.346 ha.

Suprafața agricolă în funcție de calitatea solului și forma de relief se împarte pe categorii de folosință astfel: - 79.629 ha teren arabil, - 117.008 ha

pășuni naturale, - 82.791 ha fânețe naturale, - 7 ha vii și pepiniere viticole, - 911 ha - livezi și pepiniere pomicole, păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră – 365.978 ha, din care suprafața arabilă irigată este de 1100 ha.

1.3 RELIEFUL

Relieful județului Hunedoara este predominant muntos (68% din suprafața județului), fiind reprezentat prin unități ale Carpaților Meridionali, care depășesc frecvent 2.000 m altitudine (Munții Șureanu cu vârful Șureanu – 2.059 m, Parâng cu vârful Parângul Mare – 2.519 m, punctul cel mai înalt al județului, Retezat cu vârful Peleaga – 2.509 m, Vîlcan, Godeanu, Țarcu) și ale Carpaților Occidentali (Munții Poiana Ruscăi, Munții Metaliferi, Munții Bihor, ale căror înălțimi depășesc rareori 1.400 m – vârful Găina în Munții Bihor care atinge 1.486 m altitudine).

Depresiunile intramontane (Depresiunea Petroșani, Depresiunea Hațegului, Depresiunea Strei - Cerna (a Hunedoarei sau a Streiului Superior), Culoarul Orăștiei, Defileul Mureșului între Deva și Zam, Depresiunea Brad) formează treapta de relief cea mai joasă din județ, în care se resimte cea mai puternică intervenție antropică.

1.4 REȚEAUA HIDROGRAFICĂ

Teritoriul județului este străbătut de următoarele râuri: Mureșul cu afluenții săi Streiul și Cerna, în partea de sud a județului – Jiul, rezultat al unirii Jiului de Est cu Jiul de Vest și Crișul Alb care drenează partea nordică a județului.

Cele mai numeroase lacuri sunt mai ales de origine glaciară și anume în Retezat: (Tăul Mare, Tăul Mic, Tăul Porții, Bucura, Zănoaga, Tăul Negru, Slăveiu, Stănișoara, Țapului, Galeși), în Parâng (Gîlcescu, Roșiile, Zăvoaiele, Mândra, Deneș) și din Șurianu (Iezerul Mare și Iezerul Mic), lacuri care contribuie la pitorescul alpin al județului, importante fiind, de asemenea, și lacurile antropice (Cinciș și Valea de Pești).

Teritoriul județului Hunedoara abundă, de asemenea, în ape minerale și termale: Boholt, Bobîlna, Băcîia, Geoagiu, Vața de Jos și Călan.

1.5 CLIMA

Clima este temperat continentală, umedă și răcoroasă, influențată de altitudinile ridicate.

Temperaturile medii anuale variază între -2°C la munte și 10°C în Lunca Mureșului, iar media precipitațiilor se încadrează în intervalul 540-600 mm/mp.

1.6 RESURSELE NATURALE

Bogatele resurse ale subsolului județului Hunedoara au determinat din vechime profilul său economic. Minereurile auro-argintifere din Munții Apuseni au fost exploatare încă de pe vremea romanilor, care au pus în exploatare și apele termale de la Geoagiu și Călan. Extracția minereurilor neferoase cuprinde o zonă largă, de la Brad până la Deva. În Munții Poiana Ruscăi s-au dezvoltat extracția minereurilor de fier și industria siderurgică (la Hunedoara și Călan).

În Valea Jiului se exploatează zăcăminte de cărbuni, din care o parte însemnată o reprezintă huila cocsificabilă.

Repartiția resurselor naturale pe teritoriul județului Hunedoara este următoarea: - zăcăminte de cărbuni – huilă în bazinul Petroșani (Lupeni, Uricani, Vulcan, Aninoasa, Petrila, Lonea, Paroșeni, Dîlja, Bărbăteni, Livezeni); - cărbune brut – în bazinul Țebea; - fier – în Munții Poiana Ruscăi (Ghelari, Teliuc și Valea Dobrii) și Munții Zarand (Ciungariu-Căzănești); - minereuri auro-argintifere - în Munții Metalici (Musariu, Gura-Barza, Brad, Certej, Săcărâmb); - pirite cuprifere – la Deva; - minereuri complexe neferoase – în Munții Metaliferi (Băița, Săcărâmb, Hondol, Măgura-Toplița), Munții Poiana Ruscăi (Muncelu Mic) și Munții Zarand (Ciungariu, Căzănești, Almaș, Săliște); - bauxită - la Ohaba Ponor; - bentonită talc - la Lelese, Cerișor; - dolomită – la Teliuc, Zlați; - gips – la Călanu Mic; - nisipuri cuarțoase – la Baru, Uricani; - calcar – la Crăciunești, Roșcani, Lăpugiu, Zlaști, Bănița; - travertin – la Cărpiniș, Banpotoc, Geoagiu; - marmură – la Aluniș și Luncani; - bioxid de carbon – la Ocolişu Mare; - ape minerale și termale – la Boholt, Băcîia, Geoagiu, Vața și Călan.

Din fondul funciar fac parte solurile aluvionare, glice și pseudoglice, cernoziomuri pe văile râurilor, în luncile mari și largi (Mureș, Strei, Criș, etc.). În depresiuni, pe terase și pe dealurile piemontane se întâlnesc cernoziomuri, soluri brune smolnite brun-roșcate de pădure și podzolurile. În regiunea munților scunzi, până la 100-1200 m, se află soluri tipice podzolice și acide de munte.

Fondul pedologic al luncilor, depresiunilor, dealurilor este fertil și utilizat cu bun randament în agricultură.

În afară de vegetația alpină și subalpină pe culmile înalte ale munților există o bogată vegetație forestieră, păduri de conifere, fag, păduri

amestecate de fag și gorun de cer, precum și zăvoaie, în pâlcuri întrerupte cu sălcii, răchite, arin, plop etc.

Fauna cuprinde principalele specii existente pe teritoriul României, de mare interes cinegetic: capra neagră, ursul carpatin, mistrețul, vulpea, lupul, iepurele și toată gama speciilor cântătoare.

În lacuri și râuri abundă numeroase specii de pești (scobari, păstrăvi, cleni, mreze, știuci, somoni și alte specii).

Resursele de apă cuprind râuri, lacuri alpine, bălți, precum și variate și importante zăcăminte acvifere.

1.7 ZONELE PROTEJATE

Munții Retezat, masiv cu o suprafață de peste 700 km², are peste 20 de vârfuri ce trec de 2300 m, iar alte 40 sunt de peste 2200 m înălțime. Este ținutul celor mai frumoase lacuri glaciare din România (peste 80 ha), din care Bucura este cel mai întins (11 ha), Tăul Mare cel mai înalt (2270 m), iar Tăul Zănoaga cel mai adânc (30 m).

Data fiind raritatea și originalitatea florei, faunei și peisajului, în Munții Retezat a luat ființă, încă din 1935, prima rezervație naturală complexă pe cca. 13.000 ha, din care 1800 ha în regim de rezervație științifică, și mai recent rezervație a biosferei, ea putând fi abordată atât din sud (Valea Jiului de Vest), cât și din nord (Țara Hațegului).

O altă rezervație naturală de o mare valoare peisagistică și științifică, este Muntele Vulcan (1266 m), cu stânci abrupte și pleșuve, bogat în resturi fosilifere de animale marine.

Alte zone protejate, constituite și în obiective turistice, sunt următoarele: Peștera cu corali, Complexul carstic Ponorici-Cioclovina, Peștera Tecuri, Fînațele cu narcise Nușoara, Pădurea Bejan, Locul fosilifer cu dinozauri de la Sînpetru, Cheile Jiețului, Locul fosilifer Ohaba-Ponor, Cheile Cernei, Calcarele de la Godinești, Mlaștina Peșteana.

CAPITOLUL 2 DATE ISTORICE

După cum se știe, retragerea administrației romane din Dacia nu a putut clinti continuitatea de viață a locuitorilor din spațiul carpato-danubiano-pontic. Numeroasele dovezi arheologice demonstrează această continuitate și pe teritoriul județului Hunedoara. Astfel, la Sarmizegetusa,

autohtonii au transformat în locuințe Palatul Augustinilor, iar amfiteatrul, prin blocarea porților de acces, într-o adevărată fortăreață unde se refugiau în vremuri de primejdie.

Adâncile prefaceri de ordin economic, social și spiritual petrecute în mileniul I s-au concretizat pe plan politic în apariția unor formațiuni prestatale, amintite în documente ca “țări”, “districte”, “cnezate” și “voievodate”.

Pe teritoriul județului Hunedoara sunt atestate – alături de Țara Hațegului, ce făcea parte la 1247 din Voievodatul lui Litovoi – districtele Devei, Streiului, Hunedoarei și Dobrei. Faptul că districtele, deși cucerite de statul feudal maghiar, au reușit să-și păstreze autonomia până în secolul al XV-lea, este atestat de actele de judecată păstrate, din care reiese că obștea judeca după dreptul cnezial românesc. În fruntea obștilor românești, hunedorene se aflau reprezentanți ai românilor numiți cneji. Sunt menționate, astfel, numele lui Cândreș, Lațcu, Cîndea, Bălea, Vladislav, Mănjina și a altor cneji și jupâni români, ale căror ctitorii stau mărturie la Râu de Mori, Crișcior, Leșnic, Densuș, Streisîngeorgiu, Sîntămăria-Orlea și alte vechi așezări.

Tendențele regatului ungar de cucerire a Transilvaniei și de organizare a acestui teritoriu după modelul feudalității apusene s-au izbit de rezistența poporului român, care se străduia să-și apere vechile instituții. Astfel, rezistența opusă de românii hunedoreni este dovedită și de întârzierea care a determinat organizarea Comitatului Hunedoara în anul 1276, districtele românești menținându-și autonomia timp îndelungat.

În secolul al XV-lea, comitatul avea o întindere destul de redusă, mărginindu-se la nord-vest cu Zarandul, la est cu Scaunul Orăștiei și Comitatul Alba Inferioară.

Anarhia feudală, care a cuprins regatul ungar încă din secolul al XIII-lea, a dus la slăbirea autorității regale, comitatele conturându-se tot mai mult ca organe ale statului și ale nobilimii locale, cu o anumită autonomie. În fruntea comitatului se găsea acum un comite, care era ales de către adunarea generală a nobililor, organul superior al comitatului.

După dezastrul de la Mohaci și ocuparea Budei de către turci, când se înființează principatul autonom al Transilvaniei, forma de organizare locală continuă să fie tot cea a comitatelor, aceasta bucurându-se de drepturile care le-au avut înainte. Acum comitetul era organizat în trei cercuri: Cercul Mureșului, Cercul Valea Mureșului și Districtul Hațegului. De această dată, pe lângă adunarea generală în cadrul comitatului mai funcționează și scaunele de judecată sub următoarea formă: scaunul general de judecată,

scaunul parțial pentru cauze civile minore între nobili, scaunul filial ca instanță de apel în cauze iobăgești, scaunul dominal și scaunul sătesc.

Ocupația austriacă în Transilvania a păstrat vechile forme de organizare social-politice, dar a căutat tot timpul să facă din ele organe ale puterii centrale.

Transformări mai importante suferă administrația în perioada absolutismului iluminat, când comitatele, în special, încetează de a mai fi organe în mâna nobilimii locale, iar funcționarii devin de carieră.

Măsurile de modernizare aduse de Maria Tereza și Iosif al II-lea au dus la crearea comitatelor ca organe locale ale Curții din Viena. La 1763, în timpul domniei Mariei Tereza, se înființează Tabula Continua pentru comitate având un rol deosebit în dezvoltarea sarcinilor administrative și a problemelor judecătorești. Subliniem că, în această perioadă se introduce registratura, un sistem de evidență a actelor și se fixează sediul stabil al comitatelor.

În anul 1784, Iosif al II-lea desființează vechile autonomii ale comitatelor și înființează altele noi. Cu acest prilej, la Comitatul Hunedoara se atașează o parte a Comitatului Zarand. După moartea lui Iosif al II-lea, în 1970 se revine la vechile forme de organizare.

La 1808 găsim Comitatul Hunedoara împărțit în 14 plăși: Râu Bărbat, Măceșd, Totești, Densuș, Peștiș, Deva, Hunedoara, Lăpușnic, Geoagiu de Jos, Almaș, Chimindia, Șoimuș, Ilia, Gurasada, repartizate în cele trei cercuri ale Hațegului, Valea Mureșului și peste Mureș.

După înfrângerea revoluției de la 1848, noua stăpânire habsburgică introduce o perioadă de administrație provizorie militaro-civilă, înființând cele șase districte militare. Acum, comitatul îngloba Districtul militar Alba, Deva, Hațeg, Baia de Criș și Blaj.

Începând cu anul 1854 se trece la o altă formă de organizare administrativ-teritorială, aceea a prefecturilor. Vechiul teritoriu al Comitatului Hunedoara, la care s-au adăugat încă două plăși ale fostului Comitat Zarand formează Prefectura Orăștie, care avea în subordine următoarele nouă preturi: Hălmagi, Criș, Ilia, Șoimuș, Deva, Hunedoara, Orăștie, Hațeg, Pui.

Situația de mai sus durează doar până la 15 aprilie 1861 când se renunță la prefectură și se revine la comitate. Din Prefectura Orăștie se creează două comitate: Hunedoara și Zarand. După această nouă împărțire Comitatul Hunedoara are șase cercuri: Orăștie, Deva, Hunedoara, Hațeg, Pui, Dobra.

Conform liniei din epoca feudală problemele de ordin judecătorec se mențin în componența organelor administrative. La 1790 se încearcă o nouă

separare a justiției de administrație, rolul acestei separări revenindu-i Legii a IV-a din anul 1868, iar prin Legea XXXI se înființează tribunalele și judecătoriile.

După această dată, componența organelor administrative este conturată, ea precizându-se și mai mult odată cu publicarea Legii XXXXII privind organizarea autorităților, care preconiza următoarele părți structurale: Comisia administrativă, prefect, subprefect, jurisconsult, sedria orfanală, prim medic, prim inginer, arhivă, contabilitate. Potrivit Legii din 1876, Comitatul Hunedoara avea în subordinea sa 10 plăși: Baia de Criș, Brad, Deva, Geoagiu, Hațeg, Hunedoara, Ilia Mureșană, Orăștie, Petroșani, Pui și patru orașe cu consiliu: Deva, Hațeg, Hunedoara, Orăștie.

Cu această structură, Comitatul Hunedoara și-a continuat activitatea până în 1918, când după unirea Transilvaniei cu România, Consiliul Dirigent, prin Decretul 11, desființează vechea administrație înlocuind încetul cu încetul legile vechi cu cele românești unificatoare.

Potrivit Legii din 1925, prefectura era condusă de Consiliul județean prin delegația permanentă, care își ținea ședințele sub președinția prefectului numit de stat. Consiliul județean era ales și avea ca sarcină importantă numirea președinților celor 4 comisii: economică, culte, lucrări publice, sanitară, care formau delegația permanentă. Teritorial, Prefectura județului Hunedoara era împărțită în plăși: Avram Iancu, Brad, Dobra, Geoagiu, Hațeg, Hunedoara, Ilia, Orăștie, Petroșani, Pui, Sarmizegetusa, Simeria, Șoimuș.

Suferind unele modificări în ceea ce privește împărțirea teritorială pe plăși și localități, prefectura își continuă activitatea în acest mod de organizare până în anul 1949, când iau ființă comitetele provizorii, organe de tranziție, spre sfaturile populare.

Conform Legii privind împărțirea administrativ - economică nr.5/1950, teritoriul hunedorean s-a organizat ca regiune care, la rândul ei, era alcătuită din raioane, orașe de subordonare regională, orașe, comune și sate. Satul în care își avea reședința sfatul popular al comunei era centrul comunal, localitatea de reședință a raionului se constituia în centrul raional, iar orașul unde se afla sediul regiunii în centrul regional.

Raioanele și orașele de subordonare regională ale Regiunii Hunedoara erau: Alba, Brad, Ilia, Hațeg, Orăștie, Sebeș, Petroșani, Deva, Hunedoara

Prin Legea privind organizarea administrativă a teritoriului nr.2/1968, se revine la forma de organizare a țării în județe, orașe și comune. Așa cum se precizează în sus-numita lege la art.3 – județul este alcătuit din orașe și comune – unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării – în funcție de condițiile geografice, economice, sociale, politice, etnice și de

legăturile culturale și tradiționale ale populației. În acest cadru, consiliile populare județene, municipale, orășenești și comunale hotărăsc potrivit legii, în toate problemele de stat cu caracter local, urmărind îmbunătățirea continuă a activității economice, edilitar-gospodărești, social-culturale și administrative, precum și activității de atragere a cetățenilor la rezolvarea pe plan local a treburilor de interes obștesc.

După Revoluția din decembrie 1989, în țara noastră au avut loc profunde mutații în toate domeniile vieții social-politice, dar mai ales în activitatea administrației publice locale.

Astfel, în temeiul Decretului-lege privind organizarea și funcționarea organelor locale ale administrației de stat, în județe, municipii, orașe și comune nr.8/1990, se constituie primăriile. Prin Legea privind administrarea județelor, municipiilor, orașelor și comunelor nr.5/1990, până la organizarea alegerilor locale, administrarea județelor s-a realizat prin prefecturi.

Prin Legea privind administrația publică locală nr.69/1991, au fost create noile structuri organizatorice, respectiv consiliile locale, ca organe deliberative și primăriile, ca autorități executive, la nivelul comunelor și orașelor, iar la nivelul județelor s-a legiferat alegerea consiliilor județene, ca autorități ale administrației publice județene ai căror președinți sunt șefii administrației publice județene.

Conform aceleași legi, Guvernul a numit câte un prefect, ca reprezentant al său în fiecare județ și în municipiul București. Principala atribuție a prefectului este aceea de a veghea ca activitatea consiliilor locale, județene și a primarilor să se desfășoare conform legii. De asemenea, în fiecare județ s-a organizat, pe lângă prefecturi câte o comisie administrativă, compusă din prefect, ca președinte, președintele consiliului județean, primarul municipiului reședință de județ și conducătorii serviciilor publice descentralizate ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale organizate la nivelul județului, precum și directorii regiilor autonome de interes național aflate în fiecare județ. Comisia administrativă elabora, anual, pe baza programului de guvernare, propriul program al județului, sprijinind serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale organizate la nivelul județului, activitatea regiilor autonome de interes național sau sucursalelor acestora cu activități pe teritoriul județului, precum și a administrației publice județene.

Beneficiind de aceste prevederi legale și de o preocupare susținută din partea autorităților publice județene și locale, județul Hunedoara a devenit unul dintre cele mai urbanizate din țară având în prezent 7 municipii (Deva, Hunedoara, Petroșani, Brad, Orăștie, Vulcan, Lupeni) și 7 orașe (Călan,

Hațeg, Petrila, Simeria, Uricani, Aninoasa, Geoagiu), pe lângă cele 55 de comune și 457 de sate.

Se cuvine menționată și revenirea la organizarea administrativ-teritorială reglementată prin Legea nr.2/1968, fiind organizate toate comunele desființate în mod abuziv prin Legea privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului nr.2/1989.

CAPITOLUL 3 POPULAȚIA JUDEȚULUI

Potrivit datelor statistice, la data de 1 ianuarie 2009, populația județului Hunedoara era de 466.586 locuitori.

Din totalul populației, 357.858 locuitori provin din mediul urban, iar 108.728 locuitori provin din mediul rural.

Distribuția populației pe sexe este următoarea: 226.496 locuitori - sex masculin, 240.090 locuitori - sex feminin.

Structura etnică a populației are următoarea configurație: 92,7 % români, 5,2 % maghiari, 1,4 % romi, 0,4 % germani, 0,3 % alte naționalități.

Structura populației după religie este următoarea: 85,8 % ortodocși, 4,4 % romano-catolici, 3,4 % penticostali, 2,4 % reformați, 1,3 % bapțiști, 1,0 % greco-catolici, 1,7 % alte religii, religii nedeclarate și atei.

3.1 DIRECȚIA PUBLICĂ DE EVIDENȚĂ COMUNITARĂ A PERSOANELOR HUNEDOARA

Având ca principală atribuție, coordonarea și controlul metodologic al activității serviciilor publice comunitare locale de evidență a persoanelor, Direcția Publică Comunitară de Evidență a Persoanelor Hunedoara coordonează un număr de 13 servicii locale de evidență a persoanelor, iar, în domeniul stării civile, un număr de 69 unități administrativ-teritoriale existente pe raza de competență, desfășurând activități pe linie de evidență persoanelor, stare civilă, informatică, financiar - contabilitate, resurse umane, reglementare juridică, secretariat și aprovizionare tehnico-materială.

Activitatea Direcției Publice de Evidență Comunitară a Persoanelor Hunedoara urmărește respectarea legalității tuturor activităților de profil, în vederea concretizării scopului urmărit, respectiv promovarea principiului priorității intereselor cetățenilor și, implicit, protecția și promovarea drepturilor omului.

Obiectivul major al direcției îl constituie realizarea unui cadru de autoevaluare a modului de funcționare a instituției prin implementarea managementului calității, precum și elaborarea manualului de proceduri interne privind gestionarea riscurilor la nivelul acesteia.

CAPITOLUL 4

ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ

Conform Legii privind împărțirea administrativ-economică nr.5/1950, teritoriul hunedorean s-a organizat ca regiune, care la rândul ei era alcătuită din raioane, orașe de subordonare regională, orașe, comune și sate. Satul în care își avea reședința sfatul popular al comunei era centrul comunal, localitatea de reședință a raionului se constituia în centrul raional, iar orașul unde se afla sediul regiunii în centrul regional.

Raioanele și orașele de subordonare regională ale Regiunii Hunedoara erau: Alba, Brad, Ilia, Hațeg, Orăștie, Sebeș, Petroșani, Deva, Hunedoara

Prin Legea privind organizarea administrativă a teritoriului nr.2/1968, se revine la forma de organizare a țării în județe, orașe și comune. Așa cum se precizează în sus-numita lege la art.3 – județul este alcătuit din orașe și comune – unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării – în funcție de condițiile geografice, economice, sociale, politice, etnice și de legăturile culturale și tradiționale ale populației.

Județul Hunedoara funcționează ca unitate administrativ-teritorială din 1968, potrivit Legii nr.2/1968. În conformitate cu prevederile Legii privind administrația publică locală nr.215/2001, republicată, cu modificările și completările ulterioare, județul Hunedoara este persoană juridică de drept public, cu un patrimoniu propriu și capacitate juridică deplină.

Organizarea administrativă a județului Hunedoara cuprinde, potrivit Legii nr.2/1968, modificată recent prin Legea privind declararea ca orașe a unor comune nr.83/2004 și Legea privind înființarea unor comune nr.84/2004, 7 municipii (Deva, Hunedoara, Petroșani, Brad, Orăștie, Vulcan, Lupeni), 7 orașe (Aninoasa, Călan, Hațeg, Petrila, Simeria, Uricani, Geoagiu), 55 comune și 457 sate conform anexei nr.1 la prezentul statut.

Municipiul Deva, reședința județului Hunedoara este situată în zona dealurilor care preced intrarea Mureșului (anticul Maris, Herodot, 484-425 î.H.r.) în primul său defileu. Istoria orașului se confundă vreme îndelungată cu cea a cetății, existând urme de locuire umană din epocile bronzului, geto-dacă și romană, prima mențiune documentară fiind din 1269, a doua fiind

din 1307 ca reședință voievodală, reședință intrată mai târziu în stăpânirea lui Iancu de Hunedoara distrusă de turci între 1550-1557.

Ocupată de generalul Bem în retragere după luptele de la Podul Simeriei în 1849, fortificația este distrusă de o explozie în același an, continuând să existe însă așezarea de la poalele Dealului Cetății. În 1870 ia ființă aici asociația culturală națională “Societatea pentru fond de teatru român”.

Astăzi, orașul este un important centru economic, reprezentative fiind industriile de prelucrare a minereurilor, forestieră, energetică, a materialelor de construcții, alimentară, dar și intensa activitate culturală și sportivă (renumită fiind școala de gimnastică feminină).

Consiliul Județean Hunedoara este autoritatea administrației publice locale, constituită la nivel județean, pentru coordonarea activității consiliilor comunale, orășenești și municipale, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean.

Sediul Consiliului Județean Hunedoara se află în municipiul Deva, strada 1 Decembrie 1918, numărul 28, județul Hunedoara.

Consiliul Județean Hunedoara este compus din consilieri aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat în condițiile stabilite de Legea privind alegerea autorităților administrației publice locale nr.67/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la care se adaugă președintele consiliului județean.

Potrivit prevederilor art.88 din Legea privind administrația publică locală nr.215/2001, republicată, cu modificările și completările ulterioare, Consiliul Județean Hunedoara este compus dintr-un număr din 32 de membri, stabilit în funcție de numărul locuitorilor județului, raportat de Institutul Național de Statistică, completat cu președintele consiliului județean, care are drept de vot și conduce ședințele acestuia.

În actuala componență, din rândul consilierilor, au fost constituite 6 comisii de specialitate și anume:

Comisia nr.1 – Comisia de studii, prognoze economico-sociale, buget finanțe, agricultură, silvicultură, administrarea domeniului public și privat al județului;

Comisia nr.2 – Comisia privind organizarea, dezvoltarea urbanistică, realizarea lucrărilor publice, protecția mediului înconjurător, conservarea monumentelor istorice și de arhitectură, precum și gospodărirea resurselor naturale;

Comisia nr.3 – Comisia pentru servicii publice, comerț, turism, privatizare, sprijinirea IMM-urilor și relația cu patronatul;

Comisia nr.4 – Comisia pentru activități științifice, învățământ, culte, cultură, sport, tineret, probleme de sănătate, protecție socială, ale familiei și copilului, precum și de legătură cu ONG-urile;

Comisia nr.5 – Comisia de analiză a asocierii și colaborării cu alte autorități ale administrației publice, instituții și agenți economici din țară și din străinătate, precum și dezvoltare regională;

Comisia nr.6 – Comisia pentru administrația publică locală, juridică, apărarea ordinii publice, problemele minorităților, respectarea drepturilor și a libertăților cetățenești.

La data constituirii Consiliului Județean Hunedoara – 20.06.2008, în actualul mandat, structura politică este cea redată în tabelul de mai jos:

Partidul Național Liberal	13 membri – 12 consilieri județeni și președintele
Partidul Social Democrat	9 membri
Partidul Democrat Liberal	9 membri
Partidul România Mare	2 membri

Organizarea și funcționarea Consiliului Județean Hunedoara și atribuțiile sale sunt reglementate prin Legea privind administrația publică locală nr.215/2001, republicată, cu modificările și completările ulterioare, prin alte acte normative uzuale în activitatea administrației publice locale, precum și prin propriul Regulament de organizare și funcționare.

CAPITOLUL 5 ECONOMIA

În economia județului Hunedoara, care are două componente de bază: industria și agricultura, s-au produs mutații importante prin înființarea unui număr mare de societăți comerciale, cu capital privat și reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale.

Din cele 9766 societăți comerciale active, potrivit mărimii acestora, după numărul de personal, din cele 9766 de societăți comerciale active, 8485 de societăți comerciale intră în categoria microîntreprinderilor cu un personal de la 0-9 salariați, 1039 societăți comerciale aparțin categoriei micilor întreprinderi cu un personal de la 10-49 salariați, 205 de societăți comerciale sunt incluse în categoria întreprinderilor mijlocii cu un personal de la 50-249 salariați, iar 37 de societăți comerciale sunt în categoria marilor întreprinderi cu un personal mai mare de 250 de salariați.

Ținând cont de clasificarea obiectului de activitate, conform Clasificării Activităților Economiei Naționale, din cele 9766 de societăți comerciale active: - 33 societăți comerciale au ca domeniu principal industria extractivă, - 1313 de societăți comerciale – industria prelucrătoare,

- 19 de societăți comerciale – energia electrică, gaze și apă, - 752 de societăți comerciale – construcțiile, - 4400 de societăți comerciale – comerțul, - 626 societăți comerciale – hoteluri și restaurante, - 644 de societăți comerciale – transport, depozitare și comunicații, - 1179 de societăți comerciale – tranzacții imobiliare, - 24 societăți comerciale – învățământul, - 173 societăți comerciale – sănătate și asistență socială, - 249 societăți comerciale – alte activități colective, sociale și personale.

5.1 INDUSTRIA

Județul Hunedoara a înregistrat la data de 01.07.2008, un indice de producție industrială de 104,00, industria extractivă fiind ramura industrială care a ocupat primul loc cu un indice de 122,2, cea prelucrătoare, al doilea cu 107,1, iar producția de energie electrică și termică, gaze și apă ocupând al 3-lea loc cu un indice de 90,3.

Producția industrială realizată în iulie 2008 a fost mai mare decât cea realizată în perioada corespunzătoare din anul 2007.

Creșteri de producție în luna iulie 2008 față de luna iulie a anului precedent au înregistrat ramurile: extracția și prepararea cărbunelui, industria alimentară și a băuturilor, industria textilă, industria construcțiilor metalice, industria altor mijloace de transport, producția de mobilier și alte activități industriale, industria altor produse din minerale nemetalice, industria confecțiilor din textile, piele și blănuri, industria pielăriei și încălțăminte, industria de prelucrare a lemnului, industria de prelucrare a cauciucului și maselor plastice, industria metalurgică, industria de mașini și echipamente, producția de piese pentru autovehicule.

Producția fizică industrială în iulie 2008 a crescut față de iulie 2007 la: huilă netă, talc preparat, carne tăiată în abatoare, preparate din carne, brânzeturi, bere, țesături din mătase, produse prelucrate din polietilenă, plăci de teracotă, ciment, beton celular autoclavizat, oțel brut, blumuri pentru relaminare, piese de schimb pentru autoturism de oraș, biciclete, vată minerală și produse izolate din vată minerală, mașini și aparate electrice și de uz casnic, etc, și a scăzut la lapte de consum, produse lactate proaspete, pâine, ceaiuri, tricotaje, încălțăminte, cherestea, prefabricate din beton armat, laminate finite, articole sportive, energie electrică etc.

5.2 AGRICULTURA

Suprafața agricolă de 280.346 ha, în funcție de calitatea solului și forma de relief se împarte pe categorii de folosință astfel: - 79.629 ha teren arabil, - 117.008 ha pășuni, - 82.791 ha fânețe, - 7 ha vii și pepiniere viticole, - 911 ha livezi și pepiniere pomicole.

Suprafața agricolă amenajată pentru irigat este de 2838 ha din care suprafața arabilă irigată 1818 ha.

Datorită condițiilor specifice de sol și clima, agricultura este orientată spre obținerea producției de cereale și a bazei furajere.

Principalele produse agricole obținute sunt: cereale boabe (grâu, orz și orzoaică, secară, ovăz), porumb boabe, cartofi, sfeclă de zahăr, legume, fructe.

Suprafața cultivată total la nivelul județului Hunedoara este de 60536 ha, din care 38472 ha, cereale pentru boabe cu o producție de 127 494 tone și 13390 ha, grâu și secară, cu o producție de 37 805 tone.

În cadrul efectivelor de animale ponderea o dețin bovinele, porcinele, ovinele, caprinele și păsările.

Gospodăriile populației dețin 95,7 % din efectivul total de bovine, 80,6 % la porcine, 99,6 % la ovine și caprine și 53,2 % la păsări.

Producția de lapte de vacă obținută în gospodăriile populației reprezintă 9,9% din producțiile cumulate pe județ.

Producția de ouă obținută în gospodăriile populației reprezintă 71,7 % din producția totală pe județ.

Fondul forestier al județului constituit din păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră ocupă o suprafață de 365.978 ha.

Anual se realizează o masă lemnoasă de circa 500 mii mc prin tăieri de regenerare și tăieri de îngrijire a arboretelor tinere, care se valorifică către populație și agenții economici.

O atenție deosebită se acordă și împăduririlor și reîmpăduririlor, aceasta realizându-se pe o suprafață de 0,8 ha.

5.3 COMERȚUL

Valoarea exportului județului Hunedoara la finele anului 2007 a fost de 523.408 mii Euro, iar a importului de 441.032 mii Euro.

Cei mai importanți parteneri în comerțul exterior al județului sunt o parte din țările membre ale Uniunii Europene (Italia, Franța, Germania,

Olanda, Spania, Luxemburg, etc.), pe lângă Statele Unite ale Americii, Canada, Rusia, Ucraina, etc.

Produsele majoritare exportate sunt mașini, aparate și materiale electrice și părți ale acestora, automobile, tractoare, biciclete, alte vehicule, încălțăminte și părțile acesteia, fontă, fier și oțel, lemn brut, cărbune de lemn și articole din lemn, articole de îmbrăcăminte și accesorii, alte articole textile confecționate, obiecte din piele.

Produsele majoritare importate sunt materiale plastice și articole din materiale plastice, piei brute și piei tăbăcite, fontă, fier și oțel, boilere, mașini și dispozitive mecanice.

5.4 INFRASTRUCTURA RUTIERĂ – TRANSPORT. SERVICII DE ALIMENTARE CU APĂ

În județ activitatea de transport se desfășoară pe drumuri naționale, județene, comunale și pe calea ferată.

Rețeaua de drumuri publice însumează un total de 3216 km, din care: drumuri modernizate – 730 km, iar drumurile cu îmbrăcăminte ușoară rutieră – 451 km.

Drumurile naționale pe teritoriul județului Hunedoara însumează un total de 383 km (drumuri modernizate – 356 km, drumuri cu îmbrăcăminte ușoară rutieră – 17 km).

Drumurile județene și comunale însumează un total de 2833 km, din care drumurile modernizate – 374 km, iar drumurile cu îmbrăcăminte ușoară rutieră – 434 km.

Podurile de pe rețeaua drumurilor rutiere însumează 11.845 ml, fiind construite din beton armat, excepție făcând câteva poduri care se află în curs de modernizare.

Principala arteră rutieră din județ este: Drumul Național nr.7, clasificat și ca Drum European (E 75), care traversează județul de la vest la est, prin municipiul reședință de județ, Deva, efectuând legătura între axele ce traversează teritoriul țării.

Transportul pe calea ferată de pe teritoriul județului Hunedoara se desfășoară pe o lungime de 291 km, din care 221 km sunt electrificați; 124 km aparțin liniei normale cu o cale, asigurându-se o legătură viabilă cu restul județelor țării.

Dintre liniile de cale ferată din județ, cea mai importantă este linia magistrală care leagă capitala de punctul de frontieră Curtici, efectuând astfel legătura cu rețeaua feroviară europeană. Sunt în curs de finalizare

proiectele tehnice pentru construirea autostrăzii, numită culoarul 4, ce va porni de la punctul de frontieră Nădlac și va lega capitala de punctul de frontieră Giurgiu. Autostrada va avea două căi unidirecționale cu două benzi de circulație pe sens, despărțite de o zonă mediană de 4,0 m și două benzi staționare.

5.4.1 S.C. DRUMURI ȘI PODURI S.A. DEVA

Înființată prin Hotărârea Consiliului Județean Hunedoara nr.194/2006 privind reorganizarea Regiei Autonome „Direcția Județeană a Drumurilor RA” Deva, ca societate comercială pe acțiuni, în vederea privatizării, Societatea Comercială Drumuri și Poduri S.A. Deva desfășoară, în principal, următoarele activități: construcții de autostrăzi, drumuri, aerodromuri și construcții destinate sportului, toate formele de reparații, întreținere, consolidări, reabilitări, extinderi, modernizare și reconstruiri de drumuri județene și comunale din județul Hunedoara, toate acestea în scopul desfășurării traficului rutier în condiții de siguranță a circulației, execuția de lucrări și instalații tehnologice în construcții, amenajări și deschideri de cariere, balastiere, stații de concasare – sortare, fabrici de beton, fabrici de asfalt.

Urmare a dotărilor cu utilaje și echipamente, precum și modernizării și re tehnologizării celor existente, situația activelor immobilizate la 31.12.2008 prezintă o creștere de 232,09% față de anul 2004. Investițiile în mijloace de transport, utilaje și tehnică de calcul efectuate în perioada 2004 – 2008, prezentate pe ani, sunt:

- 2004: 598.912 lei
- 2005: 1.385.060 lei
- 2006: 7.468.520 lei
- 2007: 726.418 lei
- 2008: 111.549 lei.

Deasemenea, cifra de afaceri a societății a cunoscut o evoluție ascendentă, ajungând la finele anului precedent la 65.486.783 lei, creșterea medie anuală fiind de 135,1%.

5.4.2 S.C. APA SERV VALEA JIULUI S.A. Petroșani

S.C. Apa Serv Valea Jiului S.A., ca Operator Unic Regional, asigură servicii în domeniul alimentării cu apă potabilă și canalizare, atât pentru cetățenii Văii Jiului, cât și pentru unitățile din domeniul ocrotirii sănătății,

învătmântului, comerțului și alte categorii de consumatori, captarea, tratarea, transportul, acumularea și distribuția apei potabile în localitățile Văii Jiului, colectarea, transportul, epurarea și evacuarea apelor uzate în emisar, lucrări de întreținere și reparatii a rețelelor de aducțiune și distribuție a apei potabile și canalizare, lucrări de montare și verificare metrologică a contoarelor de apă potabilă, cu un număr total de 604 salariați, din care: - 536 pentru serviciile de apă și 68 pentru serviciile de canalizare.

S.C. Apa Serv Valea Jiului S.A. are un total de 42.794 abonați care beneficiază de serviciul de apă potabilă, din care: 40.019 persoane fizice și 2.775 agenți economici și instituții publice și un total de 38.469 abonați care beneficiază de serviciul de canalizare, din care: 36.023 persoane fizice și 2.446 agenți economici și instituții publice.

Unul dintre obiectivele de investiții realizate, cu fonduri de la Consiliul Județean Hunedoara este Reabilitarea rețelelor de apă - Etapa a II-a, valoarea totală a lucrărilor fiind de 5.106.775,95 lei, la o lungime a conductelor reabilite de 90,118 km, cu punerea în funcțiune a Micro Hidrocentralei Polatiște și Valea de Pești.

Din fonduri proprii, S.C. Apa Serv Valea Jiului S.A. a realizat Lucrările de reabilitare a rețelei de distribuție apă Colonie – Petroșani inel 5, valoare totală a lucrărilor ridicându-se la 203.286,12 lei.

Implementarea proiectelor finanțate din Fonduri Europene este realizată de Serviciul Unitatea de Implementare Proiecte existent în cadrul Operatorului Unic Regional S.C.Apa Serv Valea Jiului S.A. Putem eunumera, astfel, următoarele proiecte:

- Măsura ISPA 2000/RO/16/P/PE/009 – „Extinderea Stației de epurare a apelor uzate Danutoni – Treapta de Tratare Biologică” - valoarea totală a măsurii: 9.680.000,00 euro;
- Proiectul “Reabilitarea, Modernizarea si Extinderea sistemelor de alimentare cu apă si canalizare în regiunea Valea Jiului”; finanțat din Fondul de Coeziune și are o valoare estimată totală de 254 de milioane de Euro;
- Măsura ISPA 2005/RO/16/P/PA/001-01 – Asistență Tehnică pentru pregătirea proiectului Reabilitarea, Modernizarea si Extinderea rețelelor de alimentare cu apă și canalizare în regiunea Valea Jiului - valoarea estimată a proiectului pentru prima etapa 2009 – 2015, din cadrul Master Planului pentru Valea Jiului fiind de 40 milioane Euro;
- Măsura ISPA 2006/RO/16/P/PA/001-06 – Asistență tehnică pentru întărirea capacității instituționale a potențialilor beneficiari de apă și în sectorul de apă uzată.

5.4.3 S.C. APA PROD S.A. Deva

S.C. Apa Prod S.A. Deva, având ca activitate principală: **Captarea, tratarea și distribuția apei** și activitate secundară: Colectarea și epurarea apelor uzate, operează în municipiile Deva, Hunedoara, Brad, orașele Simeria, Hateg, Geoagiu, Călan și comunele Sântămarie Orlea, Bretea Română, Băcia, Ilia, Crișcior, Certeju de Sus, Dobra și localități adiacente acestora.

În anul 2008 s-au identificat zonele și acțiunile strategice pentru următoarea perioadă:

- Crearea unei structuri organizatorice flexibile care să răspundă modificărilor ce apar ca urmare a extinderii ariei de operare și a introducerii de tehnologii noi;
- Scăderea procentului de pierderi de la 59% la 45%;
- Acoperirea costurilor de exploatare și asigurarea unor indicatori de profitabilitate care să asigure funcționarea optimă a Operatorului Regional;
- Creșterea gradului de colectare la 95%;
- Îmbunătățirea relațiilor cu clienții.

S.C. Apa Prod S.A. Deva este în curs de pregătire a master planului la nivelul județului realizat împreună cu Consultantul Louis Berger pentru a identifica nevoia totală de investiții ce va asigura conformarea cu directivele Uniunii Europene, precum și stabilirea listei de priorități investiționale pentru următorii ani.

Din punct de vedere instituțional, cele trei aspecte instituționale principale au fost realizate parțial în 2008 și vor fi finalizate în cel mai scurt timp în decursul acestui an:

- Asociația de Dezvoltare Intercomunitară (ADI) AQUA PREST HUNEDOARA (constituită în luna octombrie 2008) ;
- Operatorul Regional (ROC);
- Contractul de Delegare a Gestiunii Serviciilor (finalizat în cursul lunii decembrie 2008 și transmis Asociației de Dezvoltare Intercomunitară AQUA PREST HUNEDOARA).

CAPITOLUL 6

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII ȘI PROTECȚIA SOCIALĂ

6.1 ASISTENȚA MEDICALĂ

Serviciile de asistență medicală în județul Hunedoara se asigură prin asistența medicală acordată populației în unitățile medico-sanitare: spitale, policlinici, dispensare medicale urbane și rurale și farmacii, atât în sistem public de sănătate, cât și în cel privat.

În județ funcționează în sistemul public 11 spitale, 2 policlinici, 21 dispensare medicale, asigurând un număr de 3695 de paturi, 7 creșe, 15 farmacii, toate asigurând asistență medicală printr-un număr de 797 medici, 2840 personal mediu sanitar și 27 farmaciști.

Deasemenea, asistența medicală este asigurată de unitățile incluse în sistemul privat și anume: 106 cabinete medicale de familie, 165 cabinete medicale de specialitate, 113 cabinete stomatologice, 20 laboratoare medicale, 20 laboratoare de tehnică dentară, 81 farmacii, toate deservite de 277 medici, 113 stomatologi, 295 personal mediu sanitar și 195 farmaciști.

De asemenea, există Centrul de transfuzie sanguină cu cele două laboratoare și stațiile de salvare de pe lângă spitale asigură promptitudinea și calitatea în asistența medicală de urgență.

6.2 PROTECȚIA SOCIALĂ

Asigurarea la nivel județean a aplicării legislației, a politicilor și strategiilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și a oricăror persoane aflate în nevoie, constituie misiunea Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Hunedoara.

Domeniile principale de interes ale direcției sunt:

- Protecția și promovarea drepturilor copilului
- Prevenirea separării copilului de părinți și protecția specială a copilului separat de părinți
- Promovarea integrării sociale a persoanelor cu handicap ca cetățeni activi în măsură de a-și controla viața
- Acordarea de sprijin pentru familiile care au în componență persoane cu handicap

- Creșterea gradului de ocupare a forței de muncă pentru persoanele cu handicap.

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Hunedoara îndeplinește următoarele funcții:

- de strategie, prin care asigură elaborarea strategiei de asistență socială, a planului de asistență socială pentru prevenirea și combaterea marginalizării sociale, precum și a programelor de acțiune antisărăcie;
- de coordonare a activităților de asistență socială și protecție a copilului la nivelul județului;
- de administrare a fondurilor pe care le are la dispoziție;
- de colaborare cu serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și instituțiilor care au responsabilități în domeniul asistenței sociale, cu serviciile publice locale de asistență socială, precum și cu reprezentanții societății civile care desfășoară activități în domeniu;
- de execuție, prin asigurarea mijloacelor umane, materiale și financiare necesare pentru implementarea strategiilor cu privire la acțiunile antisărăcie, prevenirea și combaterea marginalizării sociale;
- de reprezentare a Consiliului Județean Hunedoara, pe plan intern și extern, în domeniul asistenței sociale și protecției copilului.

La sfârșitul anului precedent, de serviciile destinate protecției copilului din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Hunedoara beneficiau:

- în servicii de zi – 134 copii;
  - în servicii de tip familial:
- plasament la rude / alte familii / tutele – 819 copii
 - plasament la asistenți maternali profesioniști – 356 copii
- în servicii de tip rezidențial – 325 copii.

În serviciile rezidențiale pentru persoane adulte, la sfârșitul anului 2008 se aflau un număr de 488 persoane adulte cu handicap, iar de serviciile centrelor de recuperare neuromotorie de tip ambulatoriu au beneficiat în anul 2008 la nivelul județului Hunedoara, un număr de 478 persoane adulte cu handicap.

Cele mai importante realizări / investiții din ultima perioadă sunt:

- Centrul de Plasament pentru copilul deficient și cu comportament deviant Săcel, ultimul din centrele cu capacitate de până la 100 locuri – a fost închis, iar Fundația Hope and Homes for Children România a achiziționat 2 case care vor fi amenajate în cursul acestui an pentru a putea fi ocupate de beneficiari;

- Pentru Complexul de Servicii Hunedoara s-a realizat o expertiză tehnică și s-au achiziționat o parte din materialele necesare pentru lucrări de modularizare și modernizare, lucrări care vor începe în anul 2009, acest proiect de modernizare fiind realizat în parteneriat cu Fundația SERA;
- Elaborarea documentației tehnice – studiu de fezabilitate pentru 3 obiective de investiții CIA 1 Păclișa, CIA 2 Păclișa, CIA Brănișca;
- Dotarea cu echipamente și mobilier CIA 3 Păclișa;
- Lucrări de modernizare și amenajare CIA Petrila – dotare bucătărie, compartimentări, amenajare subsol, instalații iluminat, instalații sanitare și canalizare, rampă acces, amenajări exterioare;
- Lucrări de modernizare și amenajare CIA Brad – lucrări mobilier, jaluzele, instalații GPL, alei și platforme, iluminat exterior;
- Reparații și amenajare clădire CIA Brănișca – realizarea proiectului tehnic, lucrări de construcții, dotări;
- Campania de prevenire a transmiterii HIV/SIDA în rândul copiilor și tinerilor rromi – proiect finanțat de Fondul Global – s-au realizat întâlniri informative în Hunedoara, Orăștie, Geoagiu și Brad;
- Semnarea a 2 contracte de finanțare PHARE pentru proiectele ce se derulează în perioada decembrie 2008 – decembrie 2009:
  - “Echipa mobilă de intervenție rapidă în cazuri de abuz, neglijare și exploatare a copilului” – în valoare de 72.630 Euro (7.490 Euro reprezentând contribuția Consiliului Județean Hunedoara)
  - „Centrul de orientare, supraveghere și sprijinire a reintegrării sociale a copilului – Cuore” – în valoare de 186.520 Euro (19.940 Euro reprezentând contribuția Consiliului Județean Hunedoara)

În anul 2008, în trimestrul II au fost înregistrați un număr de 121.380 pensionari asigurări sociale, la aceștia adăugându-se și protecția socială a șomerilor în număr de 10849 la 1 iulie 2008 la o rată a șomajului de 5,3 %, precum și a persoanelor fără venituri sau cu venituri mici, prin ajutoare de șomaj, sprijin în vederea reîncadrării profesionale prin calificare și recalificare, alocații de sprijin și acordarea de ajutoare bănești ocazionale.

CAPITOLUL 7 CULTURĂ ȘI ARTĂ

Județul Hunedoara constituie un adevărat sanctuar pentru istoria României. În Munții Orăștiei, în complexul de cetăți dacice de aici, s-a aflat capitala statului dac condus de Burebista și Decebal – “Sarmizegetusa Regia”, ale cărei ruine au fost descoperite la Grădiște.

În Țara Hațegului:

- s-a aflat capitala Daciei după cucerirea acesteia de către romani, “Ulpia Traiana Sarmizegetusa”.

În județul Hunedoara s-a născut “Studentul din Romos” (căzut prizonier la turci, a cărui carte, apărută în 1475, a străbătut întreaga Europă), ca și marele umanist Nicolaus (Nicolae) Olahus.

Din spița lui Iancu de Hunedoara s-a născut familia Corvineștilor, din rândul căreia Matei Corvin va ajunge rege al Ungariei.

La Cigmău s-a născut Ion Budai Deleanu, ilustru reprezentant al “Școlii Ardelene”, iar la Bințița a văzut lumina zilei Aurel Vlaicu, strălucit inventator și inginer constructor, pionier al aviației românești și mondiale. Aron, Nicolae și Ovid Densușianu, Silviu Dragomir - ca să amintim doar câteva nume, sunt intelectuali iluștri originari de pe aceste meleaguri.

7.1 DATE ȘI ELEMENTE SPECIFICE INSTITUȚIILOR DE CULTURĂ ȘI ARTĂ

7.1.1 MUZEUL CIVILIZAȚIEI DACICE ȘI ROMANE DEVA

La poalele Dealului Cetății, mărginit de un superb parc, se află cel mai vechi monument de arhitectură civilă din municipiul Deva – Magna Curia. Construită în secolul al XVI-lea, în stil renascentist, clădirea a suferit transformări baroce în 1621, când a intrat în posesia principelui Gabriel Bethlen. În secolul al XVIII-lea i s-au adăugat o scară monumentală cioplită în piatră și un balcon polilob. În prezent, Magna Curia adăpostește Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, una dintre cele mai reprezentative instituții cultural-științifice din rețeaua muzeală a României.

Continuatoare a activității Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara, instituția muzeală fondată în anul 1882, a fost structurată încă de la începuturile sale pe patru mari domenii de cercetare:

istorie, arheologie, etnografie și științele naturii. Instituția muzeală devenă s-a dezvoltat în cei 121 de ani de existență, grație unor generații întregi de pasionați. Colecțiile sale au fost completate și diversificate, ca urmare a unei meritorii activități de cercetare.

De-a lungul anilor, muzeul devenă a cunoscut mai multe reorganizări expoziționale, iar în prezent clădirea Magna Curia cunoaște ample lucrări de consolidare și restaurare.

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva cuprinde pe lângă secțiile de istorie, arheologie, științele naturii, artă, relații cu publicul – și reprezentative unități muzeale din județ: Muzeul Arheologic Sarmizegetusa, Muzeul de Etnografie și Artă Populară Orăștie, Muzeul Memorial Aurel Vlaicu, Muzeul de Istorie locală și Etnografie din Brad, Complexul de monumente de la Țebea, Casa Memorială Crișan.

7.1.2 MUZEUL ARHEOLOGIC SARMIZEGETUSA

Capitala Daciei Romane, Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa, localitate care astăzi poartă numele de Sarmizegetusa este situată la poalele Munților Retezat, pe șoseaua Hațeg-Caransebeș, la circa 8 km de la Porțile de Fier ale Transilvaniei, anticul Tapae.

Sarmizegetusa găzduiește astăzi o importantă secție de arheologie, cuprinsă în rețeaua muzeală și de monumente a Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva. În anul 1924 Constantin Daicoviciu a înființat instituția, ca o consecință firească a reluării sistematice a săpăturilor arheologice de la Grădiște (așa se numea comuna până în anul 1936). Din anul 1982 muzeul a fost mutat într-un sediu nou, construit în anul 1937, aflat în imediata apropiere a școlii, chiar la intrarea dinspre Hațeg.

Colecția expusă, evident parțial, prezintă o importanță deosebită prin valoarea individuală a pieselor care ilustrează bogata viață economică, administrativă, militară și culturală a Ulpiei Traiane Sarmizegetusa cuprinzând altare votive închinare fie diferitelor zeități adorate în Dacia Romană, fie unor personalități ale coloniae-i sau provinciei, stele funerare, un mormânt din mausoleul familiei Aurelia, opere de artă, monumente epigrafice și produse artistice ale meșteșugurilor artistice, basoreliefe, etc.

7.1.3 MUZEUL AURULUI

Un punct de atracție deosebit pentru cei care călătoresc prin Munții Apuseni este colecția mineralogică din Brad, cunoscută sub numele Muzeul Aurului.

Ea aparține Filialei Bradmin a S.C. MINVEST S.A. și a fost fondată în urmă cu mai mult de 100 de ani, timp în care s-au adunat peste 2000 de exponate din țări de pe toate continentele. Între acestea se remarcă în mod deosebit cele cu aur nativ, provenite din minele din Munții Metaliferi, constituind din acest punct de vedere una dintre cele mai importante colecții din lume.

7.1.4 MUZEUL MEMORIAL „AUREL VLAICU”

Începând cu anul 1952, în casa în care s-a născut Aurel Vlaicu s-a deschis prin grija familiei un muzeu memorial. Lângă acest edificiu s-a inaugurat, în anul 1982, Muzeul Memorial Aurel Vlaicu.

În acest muzeu sunt expuse uneltele folosite de pionierul aviației românești, planurile invențiilor sale, machete, scrisori, medalii, diplome, casca purtată în ultimul zbor și un bust al inginerului inventator, realizat de Dimitriu Bîrlad.

7.1.5 CASTELUL CORVINEȘTILOR

Cel mai important monument laic de arhitectură gotică din România reprezintă o construcție anterioară anului 1409, amplificată în secolul XV de către Iancu de Hunedoara și Matei Corvin și în secolul XVII de către Gabriel Bethlen. Cea mai mare parte a edificiului este în stil gotic cu influențe renaștiste și baroc, monument de arhitectură (sec. XV).

7.1.6 MUZEUL FIERULUI

Fondat în 1974, la 90 de ani de la punerea în funcțiune a primului furnal din Hunedoara, muzeul expune machete, documente, fotografii de epocă, obiecte legate de tradiția milenară a prelucrării fierului pe aceste meleaguri.

7.1.7 MUZEUL DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ ORĂȘTIE

Muzeul de Etnografie și Artă Populară Orăștie, situat în Piața Aurel Vlaicu, nr.1, a fost înființat în anul 1952 ca muzeu de istorie al raionului Orăștie, în anul 1973 devenind Muzeul de Artă Populară iar din 1990 se constituie în secție a Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva.

Prin caracterul colecțiilor pe care le deține muzeul încearcă să definească etnografia zonei Orăștie, aflată în vecinătatea unor importante și influente spații etnografice, cum ar fi: Țara Moților, Mărginimea Sibiului, Ținutul Pădurenilor, Țara Hațegului, păstrându-și totodată și caracteristicile proprii.

Exponatele prezintă creațiile populare vizând ocupațiile tradiționale: păstoritul și agricultura, tipul așezărilor pornind din vârful munților până în Valea Mureșului. Obiceiurile și tradițiile au fost perpetuate și conservate timp de sute de ani de către elementul românesc al zonei.

Colecția muzeală este organizată pe mai multe fonduri: etnografic, cuprinzând obiecte textile, lemn, ceramică, instalații și tehnică populară, icoane pe sticlă; fondul istoric și arheologic, reprezentând vestigiile trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat; un fond tehnic și diverse alte colecții.

7.2 CASE DE CULTURĂ, CĂMINE CULTURALE ȘI BIBLIOTECI

În toate municipiile, orașele și comunele județului funcționează case de cultură și biblioteci cu o importantă activitate cultural-artistică, existând o bibliotecă județeană, 4 biblioteci municipale, 6 biblioteci orășenești și 54 biblioteci comunale care pun la dispoziția cititorilor 1.161.822 unități bibliografice, asigurând accesul nelimitat la serviciile și colecțiile de tip enciclopedic.

7.2.1 BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ “OVID DENSUȘIANU” HUNEDOARA – DEVA

Instituție publică integrată în sistemul național de biblioteci, Biblioteca Județeană “OVID DENSUȘIANU” Hunedoara – Deva, prin structură, funcționalități și servicii proprii, răspunde cerințelor complexe de informare, studiu, lectură, educație și de petrecere a timpului liber

exprimate de către membrii comunității locale sau județene. Această misiune pune în evidență orientarea cu prioritate a activității de bibliotecă spre utilizatori și spre nevoile lor. În formularea și îndeplinirea misiunii se au în vedere următoarele criterii:

1. **Criteriul evoluției**, conform căruia au fost menținute și dezvoltate activitățile tradiționale de bază și în același timp au fost înființate servicii noi, moderne, așteptate de public și realizate cu mijloacele tehnologiei informaționale: înființarea CENTRULUI INTERNET „BIBLIONET” cu acces gratuit pentru comunitate;
2. **Criteriul valorii publice**, conform căruia biblioteca și-a orientat activitatea spre zonele în care prin serviciile ei poate aduce beneficii comunității: deprinderea preșcolarilor cu lectura, susținerea învățării permanente, susținerea reconversiei profesionale, combaterea excluziunii sociale etc;
3. **Criteriul diferenței** a individualizat biblioteca în contextul cultural în care evoluează, orientând-o spre servicii care nu dublează serviciile altor instituții, dar sunt complementate cu acestea și se realizează în parteneriat, adăugând valoare rezultatelor obținute.

În anul precedent, activitatea bibliotecii a fost structurată în funcție de misiunea și obiectivele pe care și le-a propus prin Strategia de dezvoltare pentru perioada 2005 - 2008.

Principalele programe și proiecte culturale realizate în anul 2008 au fost:

- **BIBLIONET** - Centrul Internet cu acces gratuit pentru comunitate. - proiect realizat de Fundația Bill & Melinda Gates prin International Research & Exchanges Board (IREX);
- **CULTURA GUSTULUI, GUSTUL CULTURII** - proiect realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Hunedoara și în parteneriat cu Asociația Franța - Deva (FRADEV);
- **FRANCOFONIA ÎN SĂRBĂTOARE** – manifestare culturală tradițională dedicată zilei internaționale a francofoniei;
- **“DACĂ AȘ FI SCRITOR”** - concurs literar pentru copiii din clasele primare;
- **“ZILELE BIBLIOTECII”** – Săptămâna națională a bibliotecilor, Ziua bibliotecarului;
- **“TROFEUL MICULUI CITITOR”** – concurs “cel mai bun autor, ilustrator și editor”- cărți pentru copii.;
- **VOX LIBRI** – revista bibliotecii.;
- Salonul cărții **VOX LIBRI.**;

- **“FERESTRE DESCHISE”** – concurs literar de poezie;
- **“LUMINA CĂRȚII”** - crearea unei secții pentru nevăzători.;
- **“FILOCART** - o carte pentru fiecare” - proiect derulat în parteneriat cu Penitenciarul Bârcea;
- **“TOȚI ÎMPREUNĂ”**- proiect desfășurat în colaborare cu Asociația Persoanelor cu Handicap Neuromotor Hunedoara;
- Parteneriat cu Biblioteca “Berzsenyi Dániel” din Szambothely, județul Vas (Ungaria);
- **“ISTORIA PRESEI HUNEDORENE”** – proiect în colaborare cu Universitatea București, Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării.;
- Expoziții: “Personalități francofone”, “Istoria muzicii”, “Bucureștiul în cele 10 cuvinte ale francofoniei”, Expoziție cu lucrările participanților la concursul “Cele 10 cuvinte ale francofoniei”, “Ovid Densușianu – Graiul din Țara Hațegului” – expoziție în imagini;
- Lansare de carte: “Grand Bazar România” sau “ Călător străin updated” a jurnalistului englez Mike Ormsby;

Oferta educațională s-a realizat printr-o achiziție crescută de documente care a asigurat cu prioritate bibliografia pentru elevi și a dezvoltat caracterul enciclopedic al colecțiilor, Bibiloteca Județeană “Ovid Densușianu” Hunedoara – Deva deținând, în prezent, un număr de 337.000 de colecții.

7.3 CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE HUNEDOARA – DEVA

Centru Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Hunedoara Deva este o instituție profesionistă, de specialitate, având drept scop principal, cunoașterea, păstrarea și promovarea tradițiilor și valorilor culturii populare în contextul dezvoltării culturii naționale, funcționând drept centru științific și metodologic al activității de stimulare și valorificare a tradiției și creației populare în viața culturală a județului, în spiritul autenticității și sub semnul valorii.

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Hunedoara și-a axat întreaga activitate în patru mari direcții: 1) cercetare în teren, înregistrarea, studierea și conservarea materialului etno-folcloric; 2) valorificarea scenică și editorială a unora dintre aceste cercetări; 3) organizarea unei palete diverse și bogate de acțiuni cultural-artistice cu caracter județean, interjudețean, național și internațional; 4) organizarea și realizarea procesului cultural-educativ.

Una dintre principalele activități a fost aceea de cercetare în teren, realizată pe tot parcursul unui an, dar mai ales în lunile de iarnă când oamenii din mediul rural sunt mai liberi și așezați la casele lor, realizându-se cercetări și culegeri de folclor la: Dumbrăvița de Sus, Crișan-Ribița, Almaș Săliște, Micănești, Pogănești-Zam, Lăpugiu de Sus, Rădulești, Stăncești-Droba, Ardeu, Mada, Almașul Mic de Munte-Balșa, Comuna Berthelot, Blăjeni, Ținutul Pădurenilor (Toplița, Lelese, Bunila), Boșorod, Platoul Luncanilor-Alun, Prihodiște, Ursici, Târșă, Bretea Română (Vâlcele și Bățălar), Renghet, Bozeș (Geoagiu), Nojag, Săcărâmb (Certeju de Sus), Gurasada, Costești, Bucium (Orăștioara de Sus), Coroești, Mălăiești (Sălașu de Sus), Clopotiva, Ohaba-Sibișel (Râu de Mori), Merișor (Bănița), Densuș (Peștiana).

În cadrul colecției „ETHNOLOGICA” s-au tipărit la finele anului precedent, două studii complexe în domeniul folclorului muzical al colindelor intitulate: „**Fete mari, făclii s-aprindă**” și „**Cu peana, cu colțu, cu cornu**” ale profesorului Corneliu Bogariu; s-a asigurat tipărirea până în prezent a următoarelor: **Curs de folclor muzical** – prof. Corneliu Bogariu, **Iubirea din cuvinte**, antologie poetică a artiștilor țărani, **Florile dalbe de măr** folclor literar – C. Clemente, P. Baci, M. Dușan, **Câte flori sunt pe pământ**, culegere de folclor literar a prof. Corneliu Bogariu, **Datini la români** etnografie și folclor - C. Clemente și **Monumente de arhitectură și tehnică populară, hunedorene aflate în muzee din România**, în colaborare cu fundația Obârșii.

„Programul principalelor manifestări cultural-artistice pe anul 2008” a cuprins: Tipărirea revistei de etnografie și folclor „MIORIȚA”, spectacol folcloric „IN MEMORIAM DRĂGAN MUNTEAN”, „FESTIVALUL NARCISELOR”, „SĂRBĂTOAREA POETILOR POPULARI”, „TÂRGUL MEȘTERILOR POPULARI”, „NEDEEA VULCĂNEANĂ”, „TÂRGUL DE FETE DE PE MUNTELE GĂINA”, Serbările tineretului „ISTORIE, CULTURĂ, NATURĂ-COSTEȘTI”, Festivalul internațional de folclor pentru copii și tineret „CARPATICĂ”, „FESTIVALUL PĂDURENILOR-DRĂGAN MUNTEAN”, Festivalul-concurs „STELELE CETĂȚII”, Festivalul concurs pentru tineri soliști de muzică populară „FELICIAN FĂRCAȘU” în cadrul „SERBĂRILOR NAȚIONALE DE LA ȚEBEA”, Festivalul –concurs de muzica sacră „CU NOI ESTE DUMNEZEU”, Festivalul interjudețean „CĂLUȘERUL TRANSILVĂNEAN”, Spectacol de obiceiuri și colinde de Crăciun „COLINZI PE PRISPA CASEI”, Sărbătoarea meșterilor populari din Țara Zarandului. „TOAMNA FOLCLORICĂ HUNEDOREANĂ”, „MÂNDRĂ FLOARE DE CINCIȘ” (concurs al tinerilor soliști de muzică populară) în colaborare cu Primăria Comunei

Teliucu Inferior. Totodată, a fost demarat un proiect propriu al instituției pentru identificarea și punerea în valoare a patrimoniului istoric, religios și social în satele și comunele județului, intitulat **VALORI PATRIMONIALE SĂTEȘTI**, în colaborare cu Serviciul Dezvoltare și Integrare Regională al Consiliului Județean Hunedoara.

Sub conducerea prof. Marcel Lapteș s-a realizat cercetarea etnofolclorică a patrimoniului imaterial și material din 16 comune: Ghelari, Teliucu Inferior, Crișcior, Balșa, Baia de Criș, Beriu, Boșorod, Buceș, Bunila, Lelese, Densuș, Blăjeni, Dobra, Mărtinești, Lăpugiu de Jos și Sălașu de Sus.

La sfârșitul fiecărui an, sub genericul **COLINDELE STRĂBUNE**, se realizează spectacole folclorice prezentate în mai multe localități din județul nostru cu participarea, în primul rând, a elevilor care se pregătesc în cadrul Serviciului educație permanentă și cultură tradițională din cadrul instituției. Cei mai dotați dintre elevii noștri au participat la festivaluri - concurs de interpretare obținând distincții, acestea ca dovadă a bunei pregătiri în domeniu.

7.4 TEATRUL DRAMATIC “ION D. SÎRBU” Petroșani

Instituție publică de spectacole (de repertoriu), având drept scop principal promovarea și reprezentarea pe scenă a creației dramatice din patrimoniul național și universal, Teatrul Dramatic “Ion D. Sîrbu” Petroșani asigură realizarea materială și umană a repertoriului selectat din patrimoniul dramatic, creând posibilitatea manifestării potențialului artistic (regizoral, scenografic, actoricesc) și implicit, satisfacerea exigențelor estetice în contextul mișcării teatrelor naționale.

Teatrul Dramatic „Ion D. Sîrbu” are următoarele atribuții principale:

- concepe și realizează proiectul repertorial anual, programe culturale;
- asigură baza materială și umană necesară realizării programului repertorial și cultural;
- organizează, pe bază de proiecte, concursuri, festivaluri, diverse acțiuni artistice de creație și participă la cele inițiate de alte instituții de cultură;
- pentru sporirea competenței profesionale, asigură, prin forme specifice, perfecționarea personalului artistic și tehnic;
- protejează drepturile de autor ale realizatorilor implicați în programul său cultural;

- creează o bază sintetică și operativă de date necesare rețelei naționale de teatru și a cunoașterii directe a fenomenului teatral, asigurând date pentru Centrul de Informatică și Memorie Culturală al Ministerului Culturii, precum și pentru Lexiconul Teatrului din România;
- realizează activitatea de impresariat artistic în domeniul propriu de activitate;
- acționează pentru modernizarea tehnicii teatrale în scopul sporirii calității spectacolelor, implicit a tehnicii de informatică și birotică modernă, pentru a se integra în standardele profesionale competitive.

În ceea ce privește activitatea artistică a Teatrului Dramatic „Ion D. Sârbu”, în anul precedent au avut loc 15 premiere (**LUMEA LUI DĂNILĂ PREPELEAC** de Ion Creangă, **IDOLUL ȘI ION ANAPODA** de George Mihail – Zamfirescu; **FLECĂRELILE FEMEILOR** după Carlo Goldoni, Scenariu liber de Nicoleta Bolcă; **AFARĂ ÎN FAȚA UȘII** de W. Borchert; **NAPOLEON ERA FATĂ**, Adaptare: Sică Alexandrescu, după o frază: F. Mayeu; **RĂTUȘCA CEA URĂTĂ**, text de Diana Boboc, după o idee de Hans Ch. Andersen; **FETIȚA CU CHIBRITE**, text de Diana Boboc, după o idee de Hans Ch. Andersen; **PAZNICII DE NOAPTE**, de Karras Stratis; **O SCRISOARE PIERDUTĂ** de I.L. Caragiale; **FLUTURII SUNT LIBERI** de Leonard Gershe; **NEBUNELE VACANTE LA NEW YORK** de Carolyn Green; **ÎMBLÂNZIREA SCORPIEI** de William Shakespeare; **ELISABETA I** de Paul Foster; **MOFTURI**, de Ion Luca Caragiale; **POVESTEA CENUȘARESEI**, de Charles Perrault;) și un număr de 8 reluări (**CĂSĂTORIA**, de N.V. Gogol; **ASTĂZI JUCĂM CEHOV** de A.. P. Cehov; **NORA**, de Henrik Ibsen; **MINCINOASA** de Jacques Bricaire și Maurice Lasaygues; **FAȚĂ ÎN FAȚĂ** de Francis Joffo; **ASTĂ SEARĂ SUNTEM NOI** de Luigi Pirandello; **DACĂ E TEATRU-TEATRU SĂ FIE** de Wiliam Shakespeare; **SINUCIGAȘUL** de Nikolai Erdman.).

Numărul spectatorilor a crescut considerabil, la sediu fiind puse în scenă în acești ani peste 800 de spectacole, din care 300, în deplasare.

Teatrul Dramatic „Ion D. Sârbu” Petroșani a participat la diferite festivaluri de teatru, dintre care amintim: Festivalul Internațional de Teatru „Atelier” Satu Mare, Festivalul de Teatru „Elvira Godeanu” Târgu – Jiu, Festivalul de Teatru de la Aiud, Festivalul Internațional de Teatru „Liviu Rebreanu” Bistrița-Năsăud.

În anul 2008 a avut loc manifestarea intitulată „Teatrul Dramatic “Ion D. Sârbu”, 60 de ani de la înființare (1948 – 2008)”.

După 20 de ani, au evoluat pe scena teatrului, 7 trupe din țară: Teatrul Dramatic “Ion D. Sârbu” Petroșani – cu piesa **O scrisoare pierdută**, de I.L. Caragiale; Teatrul Național Tg. Mureș, Compania “Tompa Miklos” – cu

piesa **No a multbol (Femeia din trecut)** de Roland Schimmelpfennig; Teatrul Național Tg.. Mureș “Compania Liviu Rebreanu” – cu piesa **România dragă, Elveția mea** de Cornel Udrea; Teatrul Municipal Turda – cu piesa **Cinci femei de tranziție** de Rodica Popescu Bitănescu; Teatrul Municipal Bacovia Bacău – cu piesa **Requiem** de Hanoch Levin, Teatrul de Nord Satu Mare – cu piesa **Gaițele**, adaptare după AL. Khirițescu, Teatrul Dramatic Elvira Godeanu Tg. Jiu – cu piesa **Balera (Dancing Italia)** de A. Rosellette.

Promovarea teatrului s-a realizat prin bannere, afișe, caiete program, apariții mass-media, emisiuni tv și radio, toate acestea ajungând la un număr de peste 1100 de apariții în presă și existând în arhiva teatrului.

În momentul de față se lucrează intens pentru realizarea primului Festival Internațional de Teatru intitulat “Teatrul în Valea Plângerii”, precum și la implementarea unui proiect cu fonduri nerambursabile, pentru mediatizarea Teatrului Dramatic “Ion D. Sîrbu” Petroșani și peste hotare, proiectul fiind în colaborare cu Ministerul Culturii.

CAPITOLUL 8

ÎNVĂȚĂMÂNTUL, SPORTUL ȘI TURISMUL

8.1 ÎNVĂȚĂMÂNTUL

Învățământul hunedorean cuprinde 178 de unități de învățământ din care 39 - grădinițe de copii, 100 - școli din învățământul primar și gimnazial, 36 - licee, 1 – școli profesionale, 1 – școli postliceale, 1 – institut de învățământ superior, dispunând de 2842 săli de clase și cabinete școlare, 491 laboratoare școlare și 192 ateliere școlare.

Învățământul superior de stat este reprezentat prin Universitatea din Petroșani și Facultatea de Metalurgie Hunedoara, unități care pregătesc specialiști pentru ramurile de bază ale industriei județului.

Învățământul particular este reprezentat prin: 2 unități de învățământ preșcolar, 1 seminar teologic și Facultatea Ecologică Deva.

În învățământul hunedorean de stat și particular își desfășoară activitatea 5387 cadre didactice, din care:

- 633 în învățământul preșcolar;
- 2912 în învățământul primar și gimnazial;
- 1473 în învățământul liceal;
- 41 în învățământul profesional;

- 53 în învățământul postliceal și tehnic de maiștri;
- 275 în învățământul universitar.

8.2 SPORTUL

Activitatea sportivă de amatori și performanță în județul Hunedoara are vechi tradiții, în prezent, desfășurându-și activitatea 108 secții care au în componența lor peste 2500 sportivi legitimați, pregătiți de 110 antrenori cu normă întreagă și 44 instructori, activând, deasemenea, 151 arbitri.

Astfel, doar în municipiul Deva activează peste 100 de sportivi în 21 de cluburi și asociații sportive. Sporturile practicate fiind: fotbal, futsal, handbal, baschet, volei, gimnastică artistică, gimnastică aerobică, atletism, judo, lupte libere, canotaj, karate, șah, tenis de masă, tenis, culturism și fitness.

În decursul timpului s-au obținut rezultate notabile la campionatele naționale, europene și mondiale, precum și la Jocurile Olimpice, atât la disciplinele individuale, cât și la sporturile de echipă prin sportivii județului care au făcut parte din loturile reprezentative ale țării.

Gimnastica este una din disciplinele sportive care beneficiază de 2 secții de gimnastică aerobică și gimnastică artistică la C.S.S. Cetate Deva, aici funcționând și Centrul de Pregătire al Lotului Olimpic Feminin de Gimnastică al României.

Fotbalul hunedorean este prezent în:

- Liga a 2-a, seria B2 cu 3 echipe: C.S. Mureșul Deva, C.S. Jiul Petroșani și C.S. Minerul Lupeni,
- Liga a 3-a, seria C5 cu 3 echipe: Dacia Orăștie, C.S. Corvinul Hunedoara și C.S. Vulcan.

Pregătirea tineretului, a fotbaliștilor juniori hunedoreni se realizează, în principal, prin Centrele de copii de la Deva, Hunedoara și Petroșani, unde activează 400 de copii doritori de performanță.

Deasemenea, la futsal, sportul hunedorean este reprezentat prin 4 echipe în zona Vest: F.C. CIP Deva, S.C. Olimpic 2003 Simeria, A.S. Quasar Deva și C.S. DAVA Deva.

F.C. CIP Deva a participat și la competițiile internaționale de futsal, fiind deținătoare a titlului de vicecampionă națională, în prezent, ea câștigând toate partidele din campionatul 2008/2009, clasându-se, astfel, pe primul loc.

Rezultate deosebite a obținut și Asociația Județeană de Volei care a câștigat locul I în cadrul Turneului Internațional de Volei de la Arad.

Popicele sunt reprezentate în județ de mai multe echipe, echipa C.S. Siderurgica Hunedoara obținând titlul de campioană mondială de juniori.

În Liga Națională de Handbal evoluează, în prezent, echipa de handbal feminină C.S.M.Cetate Deva.

Echipa C.S.Minerul Aninoasa a adus sportului hunedorean titlul de campioană balcanică și multiple titluri de campioană națională la disciplina sportivă a tirului cu arcul.

Asociația Aeromodel Club Balladis a participat la Campionatul Național de Radiocomandă F 3.7., ocupând locul secund, iar la Cupa Târgu Secuiesc la motoplanoare, locul I.

8.3 TURISMUL

Județul Hunedoara dispune de un potențial turistic important, constituit din frumuseți ale naturii, cât și din remarcabile monumente de arhitectură, dovezi ale condițiilor naturale, vieții istorice și culturale continue, care sunt vizitate de zeci de mii de turiști din țară și străinătate.

A vizita județul Hunedoara este o aventură inițiatică. Drumul ar putea începe din Munții Orăștiei, acolo unde a fost centrul civilizației dacice. Regele Burebista este fondatorul unui stat dac, pe care Decebal (87 – 106 d. Chr.) l-a adus la maxima înflorire. Se păstrează ruinele capitalei antice Sarmizegetusa Regia și ale cetăților de apărare din jurul ei – Blidaru, Costești, Piatra Roșie, Fețele Albe. În două campanii succesive – 101-102 d. Chr. și 105-106 d. Chr. – romanii, sub împăratul Traian, îi înving pe daci și pun bazele unei noi provincii – Dacia Romană. Capitala este stabilită la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, tot pe teritoriul actual al județului Hunedoara. Populația rezultată va sta la baza formării poporului român, de aceea, putem spune că în județul Hunedoara a început povestea românilor...

Complexitatea mediului geografic diferențiază câteva zone de peisaj: **zona montană** (Munții Retezat, Parâng, Godeanu, Poiana Ruscăi, Orăștie); **zona de dealuri** (Țara Hațegului, Dealurile Cernei și Hunedoarei, sudul Munților Zarand și Metaliferi); **zona de depresiune** (Brad, Strei-Cerna, Culoarul Orăștiei, Valea Mureșului, Depresiunile Hațeg și Petroșani).

Obiective turistice:

MUNICIPIUL DEVA

Există mai multe teorii referitoare la originea numelui oraşului.

În limba slavă, “deva” înseamnă „fecioară”. Explicația se susține dacă ținem cont de faptul că teritoriul de azi al României a fost străbătut de slavi, în calitatea lor de populație migratoare.

Este bine-cunoscută terminația “dava” din numele unor localități fortificate din Dacia. Similitudinea Deva – dava este evidentă, dar nici o sursă nu pomenește de o așezare Dava sau Deva în Dacia pre-romană sau romană.

Prima mențiune documentară a așezării este datată 1269. Fiul regelui maghiar Bela al IV – lea, ducele Ștefan, face trimitere într-unul din actele cancelariei sale la Castrum Deva – Cetatea Deva.

În anul 1276 a fost organizat comitatul Hunedoarei, din care a făcut parte în epocă și Deva. În anul 1453, cetatea Deva a intrat în posesia lui Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei și mai apoi guvernator regent al Ungariei.

Cetatea Deva

Cel mai important dintre obiectivele turistice ale municipiului este Cetatea Devei. Drumul spre cetate se poate face pe jos, trecând prin cele două porți, pe cărarea umbroasă, mărginită de ziduri. Cei mai grăbiți pot apela la telecabină, care îi va purta spre vîrf în doar câteva minute. Telecabina este singurul ascensor înclinat din România, iar din punct de vedere al lungimii traseului – 278 metri - și a diferenței de nivel – 158 metri - este primul din Europa.

Dealul Cetații

Situat în nordul oraşului, Dealul Cetații s-a format ca urmare a activității vulcanice care a avut loc în neogen (acum 10-6 milioane de ani). Aici, spre deosebire de zona Munților Metaliferi, au existat condiții favorabile fenomenelor de tip subvulcanic, magma neajungând la suprafața.

Deși se înalță la o altitudine de doar 371 m., Dealul Cetații domină regiunile înconjurătoare, delimitându-se tranșant față de lunca Mureșului, pe care o domină cu 187 m.

Pe fondul unui climat blând cu influențe submediteraneene, aici se dezvoltă o vegetație bogată și variată cu numeroase elemente endemice,

motiv pentru care Dealul Cetății a fost declarat în anul 1988 rezervație naturală.

Pe o suprafață de 30 ha sunt protejate elemente de peisaj, floră și faună. Deși dealul Cetății Devei și-a „construit” reputația de a fi populat cu exemplare de viperă cu corn, acestea sunt deosebit de rare și nu constituie un pericol pentru turiști. Municipality a amplasat, pentru orice eventualitate, plăcuțe de avertizare în zonele pe care le consideră ca prezentând chiar și un risc minim.

La poalele Dealului Cetății, în partea de nord, la altitudinea de 192 m, apar ape minerale clorosodice, bicarbonate atermale, utilizate medical la așa-numita Baie Sărată – Secția de balneologie a Spitalului Județean Deva.

Palatul Magna Curia - Muzeul Civilizației Dacice și Romane

Este unul dintre cele mai importante centre de cultură din municipiul Deva. Situat la poalele cetății, muzeul are trei secții – istorie-arheologie, științele naturii și artă. Clădirea în care se găsește muzeul – Palatul Magna Curia, este monument istoric, ce datează din secolul al XVI-lea, construit în stil renascentist, la care au fost ulterior adăugate elemente baroc. Între proprietarii săi s-a aflat și principele transilvan Gabriel Bethlen.

Alte obiective turistice sunt:

- **Statuia pedestră a lui Decebal** – se înalță la intrarea în parcul orașului, întregind perspectiva asupra Dealului Cetății și Cetății Deva, a fost dezvelită în anul 1937;
- **Statuia ecvestră a lui Decebal** – este amplasată în fața Casei de Cultură din Piața Victoriei, opera sculptorului Ion Jalea (1978);
- **Statuia Împăratului Traian** – a fost înălțată în anul 1999 în Piața Unirii, opera sculptorului Ioan Medruț (1999);
- **Statuia poetului Mihai Eminescu** – este situată în parcul orașului, opera sculptorului Tudor Panait (1970);
- **Busturile martirilor Horea, Cloșca și Crișan** – sunt amplasate în fața Palatului Magna Curia, fiind opera sculptorului Ioan Vasiliu, realizată în anul 1934;
- **Monumentul eroilor neamului** – se înalță în curtea Catedralei Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, fiind realizat de sculptorul Ioan Șeu în perioada 1993-1995;
- **Mănăstirea Franciscană** – a fost construită în secolul al XVIII-lea, în stil baroc târziu, precum și:

- Catedrala Ortodoxa “Sfântul Nicolae”, Biserica Ortodoxa “Bunavestire”, Turnul vechii biserici ortodoxe, Biserica romano-catolică “Sfântul Anton”, Biserica Reformată, Sinagoga, Grupul Statuar al Gimnasticii.

SIMERIA

Dominat de așa-numita Măgură a Uroiului, orașul Simeria este situat în partea de est a județului Hunedoara, în zona de luncă a celui mai mare râu interior al României, Mureșul. Probabil din acest motiv, oamenii s-au așezat în zonă încă din antichitate. Arheologii au desoperit vestigii neolitice și romane. O mică localitate de lângă orașul de astăzi, Simeria Veche, apare atestată documentar încă din anul 1276.

Arboretumul Simeria

Parcul dendrologic sau Arboretumul este de fapt o grădină botanică considerată de specialiștii consacrați un monument național în arta parcurilor și totodată cea mai veche și mai valoroasă colecție de plante lemnoase exotice și autohtone din România. În clasamente, Parcul din Simeria este, din punct de vedere al valorii sale, situat pe locul al treilea în Europa și pe locul 11 în lume.

Arboretumul Simeria a fost creat în stil peisager englezesc sau romantic. Primele specii exotice au fost introduse pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. Într-o lucrare datând din anul 1763 (cel mai vechi document de atestare al parcului) se vorbește despre o alee plantată cu castani. În decursul istoriei, parcul a aparținut succesiv familiilor nobiliare de origine maghiară Gyulay, Kún, Fáy și Ocskay și s-a transmis pe linie feminină. Ocskay Istvan, un artist de origine nobiliară, cu mult simț artistic, a ameliorat mult parcul sub aspect peisagistic.

În interiorul parcului, pe mai mult de 70 de hectare, cresc peste 550 de specii de plante, din care multe sunt rarități, ca de exemplu: 13 specii de magnolii, eucaliptul, arborele-mamut (Sequoia Gigantea), ienupărul de Virginia, chiparosul, etc.

Mintia – ruinele castrului roman și amfiteatrului Micia

La Mintia (Micia), la 10 km de municipiul Deva spre Arad, există urme ale unei importante așezări romane, dezvoltată în jurul marelui castru de aici. Aceasta prezenta un înalt grad de urbanizare, cu rețea stradală ortogonală, edificii publice monumentale, terme, amfiteatru și port la Mureș, amenajat cu cheiuri din zidărie de piatră.

ILIA

Din punct de vedere documentar în anul 1350, comuna Ilia este atestată sub numele de “târgul Ilia”. În Evul Mediu, aici s-au realizat construcții cu rolul de a apăra teritoriul de invaziile turcești. În secolul al XV-lea, Stefan Bathory, regele Poloniei, a construit aici un castel de inspirație renesanțistă în care s-a născut în anul 1580 Gabriel Bethlen, viitorul principe al Transilvaniei (1613-1629).

Se pot observa încă în castel ușile trainice, dar din păcate istoricul castelului poate fi reconstituit mai mult pe seama tradiției locale sau prin recuperarea unei părți a prețioasei biblioteci care cuprindea cărți aduse din Italia, Polonia și Ungaria sau scrise de notarii Cancelariei voievodale a Transilvaniei. În prezent la U.N.E.S.C.O., castelul de la Ilia este cunoscut sub numele de “turnul cu bufnițe”.

Dacă primul castel în care s-a născut principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen (1613-1629) este mai cunoscut, despre al doilea, cunoscut sub numele de Castelul Rappaport, avem informații mai puține. În anul 1878 trăia la Ilia o familie de evrei foarte bogați care și-au construit un castel situat pe strada Traian, o cafenea, un restaurant și o popicărie lângă actuala Casă de Cultură. Castelul a fost declarat monument istoric, încă din secolul al XIX-lea.

Biserica Medievală din Leșnic

Leșnic este situat la 18 km de Deva, spre Arad. Biserica datează din secolul al XIV –lea, iar ctitorul ei este a fost cneazul Dobre „Românul”, fiul lui Ion din Leșnic, căruia regele maghiar Sigismund de Luxemburg i-a dăruit în 1394 cnezatul Leșnic, cu condiția să îndeplinească îndatoririle către cetatea Devei. În interior se păstrează decorația originală din ultimii ani ai secolului al XIV –lea și din a doua jumătate a secolului al XVIII –lea.

Biserica Medievală din Gurasada

Gurasada, sat situat la 25 de km de Deva, spre Arad. Biserica a fost construită în secolul al XIII – lea. Sub stratul de pictură din 1765 există pictură mult mai veche, din secolul al XIV – lea.

MUNICIPIUL HUNEDOARA ȘI ȚINUTUL PĂDURENILOR

HUNEDOARA

Așezat la poalele Munților Poiana Ruscă, munți cu altitudinea sub 1.400 m, dar masivi, Municipiul Hunedoara, reprezintă o mare oportunitate de dezvoltare a bazei turismului montan, având acces pe drumuri modernizate spre fiecare din stațiunile montane înconjurătoare, unde se pot practica toate sporturile montane (alpinism, ski etc.).

Menționată documentar în sec. XIII (1265) sub numele de “Castrum Nostrum Hunod”, Hunedoara era vestită prin meșterii tăbăcari, pielari și cojocari. Cu timpul extragerea minereurilor de fier practică de daci și de romani capătă noi dimensiuni; la Toplița se construiește primul furnal înalt în 1750, la Govăjdia altul în 1806, dar spațiul montan nu permite extinderea industriei siderurgice, așa încât aceasta “coboară” la șes, chiar dacă drumul minereului devine mai lung. Se construiesc funiculare, căi ferate înguste și iau ființă în 1919 “Uzinele de fier Hunedoara”.

Castelul Corvineștilor

Reprezintă cel mai important monument laic de arhitectură gotică din România. Intrarea în castel se poate face prin poarta de pe latura de vest (sec. XV), peste podul din lemn, construit peste pârâul Zlaști. La dreapta intrării se află o construcție P+1, cu Sala cavalerilor construită în stil gotic, la parter, în timpul lui Ioan de Hunedoara (1452). La etaj se găsește Sala Dietei, cu acces printr-o scară exterioară, pe poartă având stema familiei Corvinilor. Sala Dietei a fost transformată de Principele Gabriel Bethlen. Urmeaza turnul Capistrano, denumit astfel după numele unui călugăr de la curtea lui Ioan de Hunedoara.

Aripa sudică poartă denumirea de Zolyom, care conținea și locuința lui Ioan de Hunedoara, desființându-se poarta de la sud. La sud-est se află Bastionul Alb, construit în timpul lui Gabriel Bethlen, iar galeria în 1873. Între această aripă și capela în stil gotic din secolul XV (fiind cea mai

importantă și originală parte a castelului) se găsește o fântână săpată în stâncă, adâncă de 30 m, cu o inscripție pe zid cu litere turcești. Spre nord-vest se află Aripa Matia, în stilul renascentist și mai multe turnuri de veghe, dintre care se remarcă Turnul buzduganelor spre exterior. În exterior pe latura sudică se găsesc galeria și turnul Ne boisa (Nut e teme), construit de Ioan de Hunedoara, păstrat nealterat.

Biserica Sfântul Nicolae

A fost construită după anul 1458, în baza aprobării date de către Matei Corvin, sârbilor și valahilor, pentru a-și construi o biserică, pe locul unei biserici distruse la 1450, din inițiativa călugărului catolic Capistrano. În 1634 s-a adăugat un pronaos dreptunghiular, apoi în 1827 s-a adăugat turnul clopotniță de pe latura de vest, pictura fiind datată de la 1654.

Biserica Reformată

Ridicată în anul 1644, de Bethlen Peter și soția acestuia, proprietarii feudali ai castelului din Hunedoara. Este o biserică tip sală. Turnul-clopotniță este amplasat deasupra intrării, situate pe latura de vest și este de factură barocă, orga bisericii datând din anul 1882.

Ținutul Pădurenilor

Cuprinde partea de est a Munților Poiana Ruscăi, reprezentând un întins platou, mărginit la nord de Valea Mureșului, la sud de Țara Hațegului, iar spre est de Valea Cernei, pe linia Nandru, Hunedoara, Teliuc.

Către izvoarele Cernei și Runcului, se pătrunde pe culmile domoale ale Munților Poiana Ruscăi, locuitorii "pădureni" sunt vestiți pentru arhitectura în lemn, pentru păstrarea nealterată a unor tradiții și, în mod anume, pentru originalitatea și bogăția decorativă a portului popular. Ca puncte de reper, pot fi luate comunele Cerbăl, Bunila, Toplița, Lunca Cernii de Jos, situate la 30-40 km sud-vest de Hunedoara.

Portul pădurenilor, de o bogăție rară, este o comoară care a menținut de-a lungul veacurilor elemente prețioase de artă populară. Femeile poartă broboadă albă brodată, salbe de bani sau mărgele, cămăși (adevărate opere de artă) țesute cu desene în roșu sau negru, iar, bărbații, cămașă nu prea lungă, legată peste mijloc cu o "curauă", pălărie cu marginile strâmte și răsfrânte (Octavian Floca).

Prima lucrare despre folclorul muzical al pădurenilor o constituie Dialectul muzical al românilor din Hunedoara care aparține marelui muzician maghiar Bela Bartok, apărută în anul 1914 în limba maghiară, în anul 1920 în limba germană, iar în anul 1937, fiind tradusa în limba română de renumitul folclorist român Constantin Brăiloiu în lucrarea „Scrieri mărunte despre muzica populară românească”. Câteva sute de melodii pădurenești au avut cinstea să fie publicate în diferite culegeri și publicații: 164 în culegerea Emiliei Comișel (22 din Ghelar), altele peste 100 de alti folcloriști, iar câteva chiar la New York în Arhiva Bartok.

GHELARI

Localitatea Ghelari este atestată ca o așezare din care oamenii munceau la exploatarea fierului încă din anul 215 d.Chr., conform unei inscripții din "Corpus Inscriptionum Latinorum". În acele timpuri se extrăgea magnetit, care are un conținut de peste 75% fier. Minereul de fier a fost exploatat din zona Ghelari – Teliuc, timp de aproape 2000 de ani, aspect atestat de cuptorul de prelucrare a fierului descoperit în Valea Caselor din Ghelari, datat din secolele II - III, care este piesă de muzeu la British Museum din Londra. Au mai fost descoperite cuptoare de prelucrare a fierului pe Valea Râului Cerna, de la Toplița și până la Teliuc, pe Valea Govăjdiei, toate datate din secolele XV - XVII.

Furnalul de la Govăjdia

În Hunedoara, în Munții Poiana Ruscăi, la Govăjdia, se află unul dintre cele mai importante obiective industriale ale Transilvaniei de acum două secole.

Construcția furnalului a început în anul 1806, în comuna Govăjdia, pe locul atelierului numit Limpertul-Vechi, care s-a demolat. Deși terminat în anul 1810, când s-a așezat pe frontispiciul clădirii o placă comemorativă având inscripția "Augusto Imperante Francisco Extractum - 1810", s-a pus în funcțiune abia în luna aprilie a anului 1813, odată cu darea în folosință a anexelor care condiționau funcționarea acestuia, costul total al construcțiilor ridicându-se la 98.728 forinți și 50 creițari.

Furnalul de la Govăjdia a fost primul furnal din lume cu un proces de producție continuu. Până la apariția acestuia, procesul tehnologic de producere a fontei presupunea perioade de oprire pentru încărcarea și descărcarea furnalelor, acesta fiind primul furnal în care cele două operațiuni puteau fi efectuate simultan.

Etapele mai importante privind funcționarea acestui obiectiv industrial au fost : - 1850 - 1860 - frecvente stagnări, cauzate de lipsa de mangal; - 1871 - producție de vârf : 5.605 tone; - 1879 - reconstrucție cu pereți subșiri și cuva liberă.

Este de remarcat interesul deosebit acordat de conducerea uzinei pentru modernizarea procesului de producție și în special pentru reducerea consumului de mangal. În acest scop, s-a trecut la preîncălzirea aerului, dându-se în funcțiune, la 25 august 1840 un preîncălzitor de aer tip "Calder" - în greutate de 37 tone, dus de la Rhonitz (Silezia).

Documentele vremii consemnează calitatea excelentă a minereului de fier de care dispunea furnalul, asigurându-se o scoatere de fontă de 40-42 %, cât și a mangalului obținut din lemn de fag.

Furnalul a funcționat până la finele secolului al XIX-lea, când au apărut uzinele de fier de la Hunedoara. O parte din fontă produsă la Govăjdia se regăsește și astăzi în elemente care alcătuiesc structura de rezistență a Turnului Eiffel din Paris.

Biserica din Ghelari

Prima atestare a unei biserici ortodoxe există încă înainte de anul 1700. Cea mai veche așezare de cult a creștinilor ortodocși despre care avem cunoștință era amplasată în locul numit Valea Caselor. Ulterior în secolul XVIII este construită o biserică în zona Deal fiind construită de George Berencz. Acesta, deși era de cult calvin a ridicat o biserică credincioșilor ortodocși, drept mulțumire pentru vindecarea sa în urma unui maslu slujit de preoți ortodocși. Aceasta clădire care poate fi vizitată și în prezent fiind bine îngrijită este ridicată din piatra și a fost sfințită în anul 1770. În anul 1939 începe construcția la actualul locaș de cult. Construcția bisericii a fost inițiată de părintele Nerva Florea în urma unei revelații care s-a repetat. Construirea catedralei a fost sprijinită de locuitorii localității, atât material, cât și prin munca depusă.

Poienița Voinii

Muzeul Popular „Drăgan Muntean” din satul Poienița Voinii adună o serie de costume și porturi tradiționale din Ținutul Pădurenilor, el fiind amenajat în locuința fostului mare rapsod popular Drăgan Muntean.

BRAD

Municipiu situat pe Valea Crișului Alb, tradițional centru spiritual și cultural al moșilor crișeni, constituie împreună cu localitățile Gurabarza și Crișcior, centrul exploatărilor auro-argintifere din Apuseni. Există mărturii ale exploatării aurului de către romani, aici fiind descoperit celebrul cărucior de mină, confecționat din lemn.

Artefactele descoperite în zonă vorbesc despre vechimea multiseclară a așezărilor. Faptul este dovedit de colecția de obiecte din bronz (vârfuri de lance, daltă și două brățări) descoperite în anul 1890 în urma unor săpături făcute cu ocazia amenajării căii ferate, precum și numeroasele descoperiri arheologice ce au scos la iveală urme ce atestă exploatarea aurului de mai bine de 2000 de ani. Necropola romană de la Muncel (Ruda - Brad) este foarte convingătoare în acest sens. Denumirea râului ce străbate Bradul, Criș (Kryse) înseamnă în greaca veche „aur“. Alte vestigii, cum ar fi treptele romane de la Musariu, unelte de minerit, ceramică și monede, denumiri ca „Șteampurile Vechi“, „Dealul Tăului“, completează atestarea vechimii mineritului în zonă.

Cel mai vechi document care atestă localitatea este o scrisoare datată anul 1445 a Banului Hațegului către Jupânul Ioan de la Brad, prin care se cerea aplanarea conflictului dintre iobagii de pe Crișul Alb și monetarul Simion din Sibiu, în problema străngerii nisipului aurifer.

Muzeul Aurului

Cel mai important obiectiv turistic al municipiului Brad, muzeul prezintă exponate din aur nativ, cristalizat, minerale, echipamente și unelte folosite în trecut, obiecte arheologice privind exploatările romane din Munții Apuseni.

Deasemenea, în Brad pot fi văzute o colecție etnografică și statuile lui Crișan și Avram Iancu, personaje de primă mărime în istoria României.

Panteonul de la Țebea

Cimitirul satului Țebea, situat la 7 km nord-vest de Brad, DN 76, constituie un adevărat templu al istoriei naționale. Aici se află locul de unde, în 1784, Horea a vorbit iobagilor răsculați, sub gorunul existent și astăzi, cunoscut sub numele de „Gorunul lui Horea“. Aici își doarme somnul de

veci, Avram Iancu, eroul revoluției române din Transilvaniei anilor 1848-1849. Tot aici au fost înmormântați români căzuți în primul război mondial. Biserica cimitirului, cu celebrul clopot și arcadele interioare vopsite în culorile Tricolorului, este ea însăși un simbol al aspirației de eliberare națională a moților.

COMUNA RIBIȚA

Aici se află biserica ctitorie a cnezilor Vladislav și Miclăuș, cu o frescă valoroasă (1417). Pictura din naos este în stil bizantin și reprezintă pe ctitorii bisericii. Tot la Ribița funcționează un muzeu etnografic, conceput într-o manieră deosebit de originală.

Zarandul sau **Țara Moților Crișeni** cuprinde o parte a Munților Apuseni (Munții Bihariei și Munții Metaliferi) și formează o mare depresiune brăzdată de Crișul Alb și afluenții săi, în care s-a dezvoltat o străveche vatră de cultură și civilizație.

Muntele Găina cu o altitudine de 1486 m, acest mic Mont Blanc al Apusenilor, străjuiește extremitatea nordică a județului Hunedoara, constituind și o piatră de hotar cu județele vecine: Arad, Bihor și Alba. La poalele Muntelui Găina se întinde Depresiunea Zarandului, pe Valea Crișului Alb până la Brad și Vața, cu prelungiri în sud până către Mureș. Au loc aici, într-adevăr, târguri anuale la care vin în pelerinaj moții de pe toți versanții Apusenilor (prilej cu care în trecut tinerii se cunoșteau mai bine și probabil, întemeiau ulterior căsătorii).

Crișan, sat situat la 10 km nord-est de Brad, este satul în care s-a născut în 1733 Gheorghe Crișan – Marcul, iobag al comunei Cărpiniș, unul dintre conducătorii răscoalei de la 1784, existând aici o Casă memorială, un bust, executat de M. Olinescu și o colecție muzeală.

În **Comuna Crișcior**, comună situată la 7 km est de Brad (DN 74), vom găsi **Biserica din Crișcior**, cel mai vechi monument de arhitectură din Zarand (sec. XIV), ctitorie a cneazului Bâlea, aflat în tabloul votiv (printre cele mai reușite din arta românească, vestimentația amintind de costumul popular).

Stațiunea Balneoclimaterică **Vața de Jos**, stațiune de interes local, situată în comuna cu același nume, pe Valea Crișului Alb, la 17 km nord-vest de Brad (230 m altitudine) beneficiază de ape minerale mezotermale (35-38,5°C), sodice, calcice, hipotone, climat de cruțare, indicate în tratarea afecțiunilor aparatului locomotor, nevroză astenică, afecțiuni neurologice

periferice, instalații pentru electroterapie, bazin pentru băi reci în aer liber și solariu pentru aerohelioterapie.

ORĂȘTIE

Municipiu situat în stânga Mureșului, pe Valea Grădiștei – probabil anticul “Sargetia” amintit de Cassius Dio – la marginea de vest a Câmpului Pâinii, cu o bogată tradiție culturală, inclusiv tipografie, este orașul unde la 1582 a apărut “Palia de la Orăștie” (una dintre primele tipărituri în limba română), a trăit marele umanist Nicolae Olahus (1493-1569), a existat o școala românească din 1731 și au apărut 16 publicații periodice de-a lungul vremii, printre care “Cosânzeana” la care a colaborat Liviu Rebreanu. Alte puncte de interes le constituie muzeul de etnografie, fortificația medievală (sec.XV), liceul unde a învățat Aurel Vlaicu, statuile lui Decebal, Aurel Vlaicu și monumentul Palia. În împrejurimi, în satul Sibișel găsim o cetate medievală-ruine, băi de interes local) – 10 km, precum și “Cabana Prislop” (1200 m) la 14 km.

În vecinătatea satului Grădiștea de Munte, sat așezat către izvoarele Grădiștei, la 20 km sud de Cabana Costești, pe dealul Grădiștei (1200 m altitudine) s-a aflat centrul economic, militar, politic și religios al statului dac în sec I î.H.r. – “Sarmizegetusa Basileion”, principala așezare dacică din Munții Orăștiei. Cetatea este cea mai mare de acest tip, cu ziduri de piatră, un plan poligonal, două porți și mai multe terase constituind o așezare civilă care dispunea de un drum prin pădure, pavat cu dale de piatră spre complexul de sanctuare patrulare și circulare și un altar de forma discului solar. Ipoteticul “Kogaion” muntele sfânt al dacilor (Strabon). Fețele Albe, deal din vecinătate (950 m altitudine), cu o importantă așezare dacică dispusă în terase, locuințe, magazii, sanctuar, cel dintâi cuptor de ars ceramică descoperit la nord de Sarmizegetusa. Până la ora actuală “în Munții Orăștiei se cunosc peste o sută de așezări omenești din epoca statului dac” (Hadrian Daicoviciu). Cetățile de la **Costești** (19 km din Orăștie), **Blidaru** (21 km), **Cetățuie** (22 km) și **Piatra Roșie** fac parte din complexul de fortificații care aveau destinația de a apăra capitala Daciei.

Parcul natural Grădiștea Muncelului – Cioclovina

Este o rezervație naturală situată în Munții Șureanu, pe teritoriul administrativ al comunelor Baru, Boșorod, Bănița, Orăștioara de Sus și Pui, având o suprafață de 38.184 ha. Scopul creării parcului natural a fost protecția și conservarea unor ansambluri peisagistice în care interacțiunea

activităților umane cu natura de-a lungul timpului a creat o zonă distinctă, cu valoare semnificativă peisagistică și culturală și cu o mare diversitate biologică.

Parcul cuprinde în zonele sale de conservare specială 6 din cele mai spectaculoase rezervații naturale ale județului (complexul carstic Ponorâci-Cioclovina, peștera Tecuri, peștera Șura Mare, Cheile Crivadiei, lacul fosilifer Ohaba-Ponor, dealul și peștera Bolii), complexe arheologice de la Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Regia), Costești, Blidaru, Piatra Roșie. Așezările etnografice autentice din Platforma Luncanilor conferă un plus de originalitate parcului. Începând din anul 2004, Parcul Natural Grădiștea Muncelului – Cioclovina are administrație proprie. Informațiile referitoare la rezervațiile naturale din parc se regăsesc în prezentarea de mai jos a fiecăreia din acestea.

Cetatea Orăștie

În centrul Orăștiei se află ruinele cetății de altădată, cu zidul de apărare ce constituia un sistem de fortificații medievale specifice. Cetatea din Orăștie este amintită documentar încă din 1544 de către Sebastian Munster. Așa cum apare astăzi, fortificația de la Orăștie avea o formă rectangulară, cu latura estică ușor semicirculară. Pe parcursul vremii, zidurile au fost reparate în diferite puncte cu piatră și cărămidă. În incinta cetății se situează ansamblul constituit din biserica reformată construită în secolul XIV și biserica evanghelică construită în sec XIX. Cele două biserici aparțin comunităților protestante maghiară (reformată) și germană (evanghelică). În aceeași incintă se află și rotonda ecleziastică care reprezintă un ansamblu arheologic situat sub nivelul solului datând din sec. XI și conținând zidurile unei construcții bisericesti.

Muzeul de Etnografie și Artă Populară

Aflat în centrul municipiului, muzeul, înființat în anul 1952, reprezintă cea mai importantă colecție etnografică de pe întinderea județului Hunedoara. Reorganizat în anul 1999, prin colecțiile pe care le deține, muzeul expune vizitatorului, aspectele reprezentative ale universului rural hunedorean și cu precădere pe cele ale zonei Orăștiei.

Biserica ortodoxă “Sf. Arh. Mihail și Gavril” este una dintre cele mai frumoase biserici din țară, ea reprezentând un punct turistic de primă atracție. Piatra fundamentală a fost pusă în 1936.

Biserica ortodoxă “ADORMIREA MAICII DOMNULUI” este un monument atestat la 1574, când s-a făcut prima construcție pe actualul amplasament din 'Drumul țării' (str. Unirii nr. 4A). Construcția a fost refăcută în 1784, cu ajutorul macedo-românilor stabiliți în Orăștie.

Biserica catolică “SF. FRANCISC” datează de la sfârșitul sec XIII, fiind construită ca mănăstire de către călugării ordinului franciscan. În prezent construcțiile mănăstirești sunt utilizate ca centru de zi pentru copii aflați în nevoie.

STAȚIUNEA TURISTICĂ GEOAGIU BĂI

Se află la o distanță de 6 km față de centrul orașului Geoagiu, la o altitudine de 350 m, în zona de dealuri și coline din partea de sud-est a Munților Apuseni. Băile Geoagiu sunt cunoscute sub numele de "Thermae Germisara" încă de pe vremea romanilor. Relicvele și urmele arheologice găsite în incinta băilor demonstrează o exploatare intensă și permanentă în perioada. Apa izvoarelor de la Geoagiu este calcaroasă, termală și feruginoasă, cu o temperatură de 33°C, făcând parte din rândul apelor oligometalice mezotermale. Apele din stațiune sunt întrebuințate atât în cura internă, cât și sub formă de băi pentru afecțiuni reumatismale, paralizii etc. Nămolul feruginos ce se găsește aici este întrebuințat de asemenea în scop terapeutic.

ȚARA HAȚEGULUI

Înconjurată de munți (Poiana Ruscăi, Retezat, Sebeșului, Orăștiei), străbătută de o vastă rețea hidrografică (Strei, Râu Mare, Râu Bărbat, Sibișel, Râu Galben), Depresiunea Hațegului a întrunit în mod fericit condițiile determinante de “țară” – nucleu economico-social ca unitate teritorială de limbă, de cultură. Începând cu omul locuitor al peșterilor (Ohaba-Ponor, Cioclovina), trecând la substratul de etnogenază a poporului român (daco-romani), până la vechile alcătuirii social-politice ale evului mediu, fiecare epocă și-a imprimat pecetea în această vatră ancestrală românească. În secolul XIII, mărturiile de arhivă menționează Țara Hațegului (“terra Harszok”) ca un vechi district sau comitat românesc (“Districtus olahalis”), în care pământurile cnejilor și voievozilor locali au rămas mult timp cu o situație politică, administrativă și juridică aparte, în spiritul legilor și obiceiurilor străvechi ale populației băștinașe românești. Legăturile Țării Hațegului cu țările române au fost vii și neîntrerupte. În

secolul XIII, Țara Hațegului făcea parte din voievodatul lui Litovoi, de dincolo de Carpați. Mai târziu, călugărul Nicodim a înființat, prin darul lui Mircea cel Bătrân, Mănăstirea Prislop, unde își doarme somnul de veci Zamfira, fiica lui Moise Vodă al Țării Românești. Tot la Prislop (Silvaș), meșterul zugrav Popa Simion din Pitești a condus o școală de zugrăvit, de copiere a cărților și sculptură, ai cărei ucenici vor zugrăvi în secolul XVIII o seamă de biserici (Densuș, Silvașu de Sus, Bărișor, Subcetate, Hațeg etc.).

Țara Hațegului, acest colț de țară este deosebit de caracteristic sub aspect etnografic, folcloric, al tuturor manifestărilor populare. Satele cu uliți înguste și întortocheate, cu aspect ușor medieval, cu piatră de râu în fundațiile caselor și zidurilor împrejmuitoare, varietatea portului țărănesc, arhitectura și sculptura tradițională din lemn a acestor locuri te încântă la tot pasul. Așa cum spunea Ion Pop-Reteganul: “Frumos e Ardealul fără măsură, dar în el mai frumos este tocmai acest colț, care din vechi și până astăzi se cheamă așa: “Țara Hațegului ... că, deși e mică Țara Hațegului, ea întrunește în sine tot ce Ardealul are mai bun și frumos”.(Octavian Floca).

GEOPARCUL DINOZAUROILOR „ȚARA HAȚEGULUI”

Factorul-cheie care personalizează acest proiect îl reprezintă siturile cu resturi ale dinozaurilor de la sfârșitul erei mezozoice. Fosilele sunt cunoscute de peste un secol în Țara Hațegului, dar an de an se adaugă noi descoperiri. Descoperirile au fost făcute în special în arealele Sânpetru și Tuștea.

Faunele cu dinozauri pitici din Țara Hațegului, unice în lume, sunt larg mediatizate pe plan internațional, atractivitatea lor fiind sporită prin recente descoperiri ale cuiburilor cu ouă și embrioni de dinozauri, ale unor mici mamifere contemporane dinozaurilor și, în special, a uriașei reptile zburătoare *Hatzegopteryx*, din grupul pterosaurilor.

Reconstituirea dinozaurilor și a altor animale cu care aceștia au conviețuit pe o insulă din Marea Tethys, ce cuprindea în urmă cu 68-65 milioane de ani actualul teritoriu al Țării Hațegului este preconizată a fi realizată în cadrul unui parc în aer liber din vecinătatea castelului de la Nalaț-vad, lângă orașul Hațeg. Realizarea acestui proiect implică amenajarea parcului de 12 ha din jurul castelului, ca parc dendrologic, cu specii rare de arbori, precum și construcția unui muzeu paleontologic acoperit.

CETATEA DACICĂ PIATRA ROȘIE

Cetatea dacică Piatra Roșie, satul Alun, comuna Boșorod, situată în amonte pe Valea Luncani, pe dealul Piatra Roșie (830 m altitudine).

Cetatea, ridicată din piatră, de formă patrulateră, cu laturile de 102x45m, are patru turnuri, dispuse pe colțuri, iar al cincilea pe mijlocul laturii răsăritene. În interiorul incintei se află o construcție de lemn ale cărei baze de piatră s-au păstrat în întregime. Pentru colectarea apei necesară garnizoanei, în colțul de nord-vest al cetății se află o cisternă săpată în stâncă. În afara incintei se observă urmele unui sanctuar, format din aliniamentele de bază de coloane din piatră.

DENSUȘ

BISERICA ORTODOXĂ CU HRAMUL „SFÂNTUL NICOLAE”

„ ... edificiu straniu și singular ca formă și structură arhitectonică, fiind cu siguranță cel mai misterios monument din câte se află pe întinderea României.” Această caracterizare îi aparține istoricului de artă Vasile Drăguț și a apărut în volumul „Pictura murală din Transilvania”.

Biserica ortodoxă cu hramul „Sfântul Nicolae” din Densuș datează – conform celor mai numeroase opinii ale istoricilor – de la sfârșitul secolului al XIII – lea. Unii cercetători cred că biserica a fost inițial un mausoleu al generalului roman Longinus, apoi templu al zeului Marte, transformat ulterior în biserică creștină.

Biserica de la Densuș, monument istoric, se află în localitatea Densuș, la 12 km sud-vest de Hațeg. Pe ruinele unei construcții antice s-a înălțat, în secolul XIII, actuala biserică, socotită a fi printre cele mai vechi din țară, materialul de construcție provenind din ruinele locuințelor romane din împrejurimi și de la învecinata Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Ea stârnește interesul deosebit al învățaților din țară și străinătate prin elemente de construcție paleocreștine, datate înainte de apariția arhitecturii romanice în Transilvania. Unii istorici o consideră cea mai veche biserică de pe teritoriul de azi al României, Densuș este locul de origine al străluciților cărturari Aron, Nicolae și Ovid Densușianu.

BISERICA REFORMATĂ, SÂNTĂMĂRIE ORLEA (SEC. XIII)

Inițial a fost biserică ortodoxă, ridicată în piatră de cnezii din familia Câdea la sfârșitul sec. XIII în stil romantic. Este alcătuită dintr-o navă

dreptunghiulară tăvăniță, cu turn decroșat pe fațada laturii de vest, tribună de lemn pe stâlpi de zid la vest, și un altar dreptunghiular boltit în cruce pe nervuri.

În interior se află un ansamblu de pictură murală comportând trei straturi realizate în trei etape succesive: primul, cuprinzând două cruci de consacrație, aparținând chiar etapei construirii bisericii; al doilea, opera unui pictor pelerin originar din sud-vestul peninsulei Balcanice, datat printr-o inscripție fragmentară la 1311, căruia îi pot fi atribuite picturile din naos; al treilea strat reprezentat de picturile din altar, datorate, se pare unui pictor local și de cele de pe pereții de sub tribună, datorate unui pictor pelerin de formație occidentală, datând probabil din perioada anilor 1400. De menționat că biserica deține cea mai veche pictură datată din România (1311).

CASTELUL SÂNTĂMĂRIE ORLEA

Este menționat documentar la 1363. Actuala construcție, în stil baroc, a fost înălțată în 1782 și transformată în sec. XIX. A fost în proprietatea unor familii de latifundieri care stăpâneau întinse terenuri arabile și o parte din Munții Retezat. Arhitectura deosebită, cadrul natural în care este așezat și situarea sa în vecinătatea șoselei Hațeg - Petroșani au condus la transformarea castelului în hotel.

COMUNA RÂU DE MORI

Conacul Kendeffy, localitatea Râu de Mori, este situat pe malul drept al pârâului Râușor. Conacul este înconjurat de o împrejurime din piatră care înglobează și capela de curte. Conacul propriu-zis se prezintă sub forma unui plan rectangular cu demisol și parter înălțat și încăperi mari. Aripa dinspre râu are la nivelul solului un pridvor deschis în arc, cu bolți de cărămidă de factură barocă.

Inițial curtea și conacul au fost cunoscute ca și curtea Cândeștilor, proprietari de terenuri și imobile în valea Râului Mare, Streiului, în Munții Retezat. În secolul XVI, familia Câdea a trecut la catolicism, maghiarizându-se și luând numele de Kendeffy. Ulterior secolului XVI, conacul capătă aspect baroc.

CETATEA COLȚ sau a Cândeștilor, este situată pe un pînten stîncos, la 720 m altitudine, al munților Retezat. Cetatea a fost construită de către cnezii Câdea, din Râu de Mori, la începutul sec. XIV. De plan

neregulat, adaptat formelor de relief, prevăzută cu un donjon patrulater masiv, este cea mai puternică cetate cnezială din Transilvania. La piciorul cetății, pe malul râului, se recunoaște locul unei curți - resturi arheologice medievale cu urme de zidării.

În secolul XVII cetatea era încă folosită. Această cetate a servit drept sursă de inspirație a scriitorului Jules Vernes pentru romanul său Castelul din Carpați.

OSTROV - Biserică ortodoxă, construită din piatră în sec. XIV, a suferit mai multe refaceri. Se compune dintr-o navă dreptunghiulară prelungă, boltită în leagăn, cu absida semicirculară în prelungire și turn clopotniță patrulater, complet degajat, pe latura de vest. Partea de vest a naosului, cu turnul clopotniței, rămase din vechea construcție prezintă caractere romanice. Partea de est, cu altarul, a fost adăugată în sec. XIX. În luneta portalului vestic se află pictată icoana de hram, atribuită unui zugrav pe nume Ștefan. Curtea bisericii este împrejmuită cu gard de piatră din monumente romane, inscripții, reliefuri elemente arhitecturale, aduse probabil din împrejurimile Ulpiei Traiana.

BISERICA DIN STREI

Construită în sec. XI-XII din piatră, dovedind adaptarea stilului romano-gotic din Transilvania la tradițiile locale. Pictura datează probabil din anii 1311 și 1408. Prima mențiune documentară datează de la 1392. Pe locul monumentului medieval au fost descoperite vestigiile unei villa rustica romana. Monumentele medievale, de altfel coboară până în sec. XIII, când avem atestată o curte cnezială și biserică de curte cu hramul Adormirea Maicii Domnului. Clădită din piatră la sfârșitul sec. XIII, prezintă un turn clopotniță pe fața de vest, o navă scurtă cu plafon de scânduri și un altar dreptunghiular boltit în cruce pe nervuri.

Odinioară pictată și la exterior, păstrează astăzi în interior pictura lui Grozie, meșter menționat de o inscripție (al treilea sfert al sec. XIV), într-un stil original, sinteză de elemente iconografice bizantine și trăsături stilistice nord italiene, inspirate de curentul trecento și de discipolii lui Giotto, dar și cu o puternică amprentă romană.

SARMIZEGETUSA – RUINELE CAPITALEI PROVINCIEI DACIA ROMANĂ

Comuna Sarmizegetusa se găsește la doar 17 kilometri de Hațeg, pe drumul spre Caransebeș. Mândria Țării Hațegului, **Colonia Ulpia Traiana**

Augusta Dacica Sarmizegetusa a fost în perioada 110 - 271, cât a durat stăpânirea romană în Dacia, metropola religioasă și culturală, fiind cel mai important oraș din Dacia romană. În prezent se pot vedea fundațiile construcțiilor, coloane, temple religioase, construcții civile, altare, terme, inscripții și obiecte de cultură materială și spirituală, mai bine păstrate fiind amfiteatrul, forul roman și Palatul Augustalilor.

Așezarea număra în perioada de maximă înflorire între 15.000 și 20.000 de locuitori. A avut, la început, un caracter militar, dar a devenit după cucerirea Daciei capitala noii provincii romane. Ea a primit gradul de colonia, cel mai înalt grad în ierarhia municipală romană.

Întemeierea așezării s-a făcut pe la 110 e.n. din porunca împăratului Traian, prin guvernatorul Daciei, Terentius Scaurionus. Inițial s-a numit Colonia Ulpia Traiana, ulterior Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa. În secolul III, Sarmizegetusa ia titlul de Municipium și locuitorii au fost scutiți de impozitul financiar. După 271 d.Chr., când a fost părăsit de oficialitățile romane, orașul a căzut în ruină.

Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa

Capitala Daciei romane, este situată în hotarul de astăzi al comunei Sarmizegetusa (fostă Grădiștea), pe Valea Zeicani, la 15 km sud-vest de Hațeg. Oraș roman fondat de împăratul Traian după cucerirea Daciei (18-110 d.H.r.) și ridicat la rangul de capitală a Daciei romane, sediu al administrației, al practicării cultului imperial și al unui întins "teritorium" urban-rural din Dacia Romană (32,4 ha), delimitat cu ziduri crenelate.

Mănăstirea Prislop, situată deasupra satului Silvașu de Sus, la 15 km nord-vest de Hațeg, a fost întemeiată, după cum rezultă din cronica rimată "Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop" de legendarul călugăr Nicodim, în 1404, cu sprijinul lui Mircea cel Bătrân, domnul Țării Românești (1386-1418). Al doilea ctitor al mănăstirii (1564) este Zamfira, fiica lui Moise Vodă, care a purtat de grijă acestui lăcaș unde a fost și înmormântată în 1580. Inițial mănăstire de călugări, funcționează din 1950 ca mănăstire de călugărițe.

PARCUL NAȚIONAL RETEZAT

Munții Retezat reprezintă partea nordică și cea mai înaltă a grupei montane dintre Jiu, Strei și Dunăre. Depresiunile Hațeg și Petroșani îi delimitează spre nord, est și sud, către Munții Șureanu și Vâlcan, iar Râul Mare îi desparte de Godeanu și Țarcu, la vest. Cel mai înalt vârf este

Peleaga, 2509 metri. Vârful care dă nume masivului, Retezat, are 2484 de metri. Retezatul este masivul cu cea mai mare înălțime medie din Carpații românești.

Administrația Parcului Național Retezat (APNR) dispune de două puncte de vizitare, la Râu de Mori și Nucșoara. La Nucșoara se află și sediul APNR. Celor din administrație le place să numească Retezatul “tărâmul minunat cu ochi albaștri”, din cauza numeroaselor lacuri glaciare care se găsesc în cuprinsul său. Cel mai întins lac este Bucura, iar cel mai adânc este Zănoaga. Singurul care are o insulă este Tăul Țapului, iar cel aflat la cea mai mare altitudine este Tăul Porții.

În această rezervație cresc peste 1900 specii de plante, multe fiind endemice. Alături de floră, fauna completează în mod desăvârșit biodiversitatea ecosistemelor naturale autentice, prin prezența a numeroaselor endemisme, rarități și relice postglaciare. Adesea turiștii pot vedea pâlcuri de capre negre, pe versanții greu accesibili ai muntelui.

Munții Retezat adăpostesc o importanta rezervație naturală - **Parcul Național Retezat**. Acesta a fost înființat în anul 1935 pentru a ocroti numeroasele specii de plante și animale și a conserva originalitatea și farmecul peisajului alpin. În cuprinsul parcului se găsește Rezervația științifică Gemenele – Tău Negru. Accesul în rezervație este permis doar cercetătorilor, cu aviz special din partea Comisiei Naționale a Monumentelor Naturii.

În Retezat se poate locui la cabanele de altitudine Stânișoara (zona fostei cabane Pietrele) și Gențiana sau la cabane de la periferia masivului - Gura Zlata, Rotunda, Buta și Gura Buții. De asemenea, există numeroase pensiuni turistice de-a lungul văilor de acces – Râu Mare și Râușor. Locurile de campare sunt stabilite prin regulile APNR.

STAȚIUNEA MONTANĂ RÂUȘOR

Aparținând comunei Râu de Mori, se află la 1200 m și este accesibilă dinspre Hațeg, drumul fiind asfaltat. Este amplasată într-un peisaj minunat, cu mini-hoteluri, pensiuni și facilități pentru turiști. Din Râușor se poate ajunge ușor pe Creasta Lolaia din Masivul Retezat. Aici se află singura pârtie de schi din Masivul Retezat, dotată cu instalații de transport pe cablu. Vara, malurile Râușorului oferă condiții excelente de campare.

ZONA ORAȘULUI CĂLAN

Obiectivele turistice ale localității Călan sunt datorate condițiilor naturale, vieții istorice și culturale continue și îndelungate pe aceste meleaguri. Pitorescul zonei, existența izvoarelor de ape minerale recunoscute pentru calitățile lor curative, fondul cinegetic, precum și bogăția și varietatea elementelor de arhitectură, artă populară și folclor, oferă posibilități de turism pe gustul fiecăruia. În epoca romană a existat la Călan o importantă așezare pe drumul imperial Sarmizegetusa - Apulum, favorizată de existența apelor termale. Așezarea purta numele de Aquae. Au fost descoperite peste douăzeci de inscripții privind prosperitatea localității Aquae. Așadar, principalul obiectiv turistic îl reprezintă Băile Aque Călan cu profil de cazare și alimentație publică, care își desfășoară activitatea în local de categoria I și închiriază 11 căsuțe a câte două locuri fiecare. În incinta societății există trei bazine cu apa mezotermală. În imediata apropiere a orașului Călan se găsește biserica medievală Streisângeorgiu.

GEOAGIU-BĂI

Importantă stațiune balneoclimaterică permanentă de interes național, aflată la altitudinea de 350-400 m, la 18 km nord-vest de municipiul Orăștie, este așezată în Depresiunea Zlatna-Glod, la poalele Metaliferilor din Munții Apuseni. Efectul curativ al apelor sale a fost cunoscut din timpul geto-dacilor și romanilor. Factori naturali de cură de care profită vizitatorii și localnicii sunt apele minerale mezotermale și termale (29-31,5°C), alcaline, bicarbonate, magneziene, sulfuroase, nămol de turbă, feruginos, un climat de cruțare, având ca indicații terapeutice: afecțiuni ale aparatului locomotor, sistemului nervos periferic, ginecologice, dermatologice, afecțiuni de nutriție și metabolice.

VALEA JIULUI

Este amplasată între masivele muntoase Vâlcan la sud, Retezat la nord, Parâng la est și Godeanu la vest, altitudinea maximă din zona fiind vârful Parângul Mare de 2.507 m. Toți acești munți fac parte din Carpații Meridionali. Altitudinea medie la care este situată Valea Jiului este de 650 m. Relieful în teritoriul administrativ este extrem de denivelat, specific zonei montane, cu defileuri pe traseele celor două Jiuri (Jiul de Est și Jiul de Vest).

Valea Jiului păstrează numeroase dovezi istorice ale vieții oamenilor în acest ținut. De la daci au rămas cetatea Bănița, avanpost strategic al lui Decebal și alte vestigii istorice, precum tezaurile numismatice descoperite la Peștera Bolii, Jieț - Popi, etc. Țăranii jieni (momârlanii) au moștenit de la daci portul alb-negru, obiceiuri, cuvinte, dar și numele munților și râurilor dimprejur. Romanii au adus obiceiuri noi și au continuat exploatarea aurului din văi, contribuind la îmbogățirea zonei.

MUNICIPIUL PETROȘANI

Este situat în depresiunea Văii Jiului în partea sud-estică a județului Hunedoara, la 100 km față de reședința de județ - municipiul Deva, la 230 km de Timișoara și la 340 km de București, capitala României. Este al treilea oraș din județ ca mărime, cel mai mare oraș din Valea Jiului, având în jur de 50.000 de locuitori. Distanța față de cele mai apropiate aeroporturi: Craiova - 160 km, Sibiu - 196 km, Timișoara - 210 km.

Municipiul Petroșani se situează pe axa feroviară nord-sud care leagă Transilvania de Oltenia, prin Valea Jiului (Simeria - Petroșani - Tg.Jiu - Filiași). Spre Transilvania există axa feroviară Petroșani - Simeria (cu ramificații spre principalele orașe - Deva, Arad, Cluj, Sibiu).

Primii locuitori ai Petroșaniului, de astăzi, pot fi considerați douăzeci de iobagi din Petros colonizați în Petroșani și stabiliți aici în jurul anului 1640. Prima mențiune a Petroșaniului ca localitate datează din 1788 - 1792, când locotenent-colonelul prusac Gotze face o călătorie în Orient și se întoarce din Turcia prin părțile române. În documente, el amintește și Petroșaniul, spunând următoarele "este un sat foarte mare ca întindere, în care am vazut și o casă zidită deasupra pământului".

Zona turistică Petroșani - Parâng este situată în sudul - estul județului Hunedoara, la o distanță de aproximativ 100 km față de municipiul Deva, reședința de județ, făcând parte din Carpații Meridionali, grupa Parâng - Șureanu.

Munții Parâng ocupă o suprafață de 1100 Kmp învecinându-se la nord cu Munții Sureanu, la nord-vest cu Munții Retezat, la est cu Munții Carpați iar la vest sunt despărțiți de Munții Vâlcan prin Defileul Jiului. Se remarcă prin piscurile de o rară frumusețe:- Vârful Parângul Mare - 2519 m - al treilea vârf ca înălțime din România;- Vârful Cârja - 2405 m;- Vârful Parângul Mic - 2074 m; - Vârfurile: Mija, Stoienița și Mohorul.

Munții Parâng adăpostesc 22 de lacuri glaciare printre care amintim Roșiile, Gâlcescu, Mija, Lacul Verde. În perioada de iarnă, în Munții Parâng se practica schiul, dar și alte sporturi de iarnă - sanie, snowboard, plimbări cu motoscuter. Atât iarna cât și vara în Parâng funcționează o școală de zbor cu parapanta. Pentru detalii se poate accesa pagina www.parang.ro. La 30 de km distanță de Petroșani, pe drumul național spre Târgu Jiu, se găsește Mănăstirea Lainici.

MUNICIPIUL VULCAN

A fost atestat documentar în anul 1462, fiind cea mai veche așezare de pe Jiul de Vest, situat la 630 m altitudine la poalele munților Vâlcan (1.870 m), Retezat (2.509 m) și Parâng (2.518 m), la confluența dintre două mari regiuni: Transilvania și Oltenia. Zona dispune de un potențial deosebit, accesibilă pe DN 66A, la 10 km de municipiul Petroșani și la 108 Km de municipiul Deva, reședința județului Hunedoara. Ca mărime, localitatea Vulcan este un oraș mediu, având o populație de 30.200 locuitori.

MUNICIPIUL LUPENI

Este situat pe Jiul de Vest, la 10 km de Petroșani. Permite accesul pe drum asfaltat și cu telescaunul în **zona turistică Straja**, situată în inima Masivului Vulcan. Complexul turistic este amplasat la o altitudine de 1380 m, vârful Straja având o înălțime de 1445 m. Există cinci pârtii pentru practicarea sporturilor de iarnă:- Pârtia Comexim, 650 m lungime și 145 diferență de nivel- Pârtia Platoul Constantinescu, 1742 m lungime și 364 diferență de nivel- Slalom uriaș, 1269 m lungime și 320 diferență de nivel - Platoul Soarelui, 700 m lungime – instalație de iluminat nocturn - Slalom Special, 519 m lungime și 163 diferență de nivel – instalație de iluminat nocturn.

Peșterile Cioclovina, Ohaba-Ponor și Tecuri, sunt amplasate pe versanții vestic ai Munților Șureanu, cu acces prin localitatea Pui (pentru Cioclovina și Ohaba-Ponor) și Crivadia, (pentru Tecuri). Peștera Cioclovina este cea mai vestită peșteră din Țara Hațegului (7 km lungime, mai multe nivele), cu urme de locuire din paleolitic (un craniu de Homo Sapiens 100.000-10.000 î.H.r.). Peștera Ohaba-Ponor-rezervație naturală, are urme ale omului primitiv și animalelor contemporane cu el, cuprinzând cea mai mare colecție de lilieci din peșterile țării noastre. Peștera Tecuri, monument al naturii, are o îmbrăcăminte concreționară caracterizată prin cristalizări transparente incolore și colorate, unice între elementele cristalografice din peșterile din țară.

Munții Retezat, masiv cu o suprafață de 700 km², are peste 20 de vârfuri care trec de 2300 m, iar alte 40 de vârfuri au înălțimi de peste 2200 m. Regiunea Munților Retezat este ținutul celor mai numeroase lacuri glaciare din România (peste 80), din care Bucura este cel mai întins (11 ha), Tăul Mare cel mai înalt (2270 m), iar Tăul Zănoaga cel mai adânc (30 m). Dată fiind raritatea și originalitatea florei, faunei și peisajului, în Retezat a luat ființă încă din 1935 prima rezervație științifică și, mai recent, rezervație a biosferei. El poate fi abordat din partea de sud (Valea Jiului de vest) sau din nord (Țara Hațegului).

Făcând o statistică a bazei turistice hunedorene, ea cuprinde 78 unități cu 4595 locuri de cazare, din care 21 hoteluri cu 2174 locuri, 9 moteluri cu 346 locuri, 12 cabane cu 453 locuri, 23 vile turistice cu 765 locuri.

CAPITOLUL 9

PATRIMONIUL JUDEȚULUI HUNEDOARA

Patrimoniul Județului Hunedoara este alcătuit din bunurile mobile și imobile care aparțin domeniului public prevăzute în anexa nr.2 la prezentul statut și domeniului privat, precum și din drepturile și obligațiile cu caracter patrimonial.

În calitate de persoană juridică de drept public și titular al dreptului de proprietate publică și privată, județul Hunedoara exercită, prin Consiliul Județean Hunedoara, posesia, folosința și dispoziția asupra bunurilor care alcătuiesc domeniul public și privat, în limitele și în condițiile legii.

Bunurile din domeniul public sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile, iar cele din domeniul privat sunt supuse regimului juridic de drept comun.

Dreptul de proprietate publică este nedezmembrabil, astfel, Județul Hunedoara, prin Consiliul Județean Hunedoara, în calitate de titular al dreptului de proprietate publică, utilizează unele mijloace juridice pentru a încredința bunurile sale diferitelor subiecte de drept, în vederea punerii lor în valoare, prin constituirea unor servituți în măsura în care acestea sunt compatibile cu uzul sau interesul public căruia îi sunt destinate bunurile respective.

Astfel, iau naștere o serie de drepturi reale principale, constituite în temeiul dreptului de proprietate publică, care reprezintă moduri de exercitare a dreptului de proprietate publică:

- dreptul de administrare al instituțiilor publice asupra unor bunuri din domeniul public;
- dreptul de concesiune;
- dreptul de închiriere;
- dreptul de folosință cu titlu gratuit asupra unor bunuri mobile sau imobile, către persoane juridice fără scop lucrativ care desfășoară activități de binefacere sau de utilitate publică.

Concesiunea sau închirierea bunurilor din domeniul public, precum și vânzarea, concesiunea și închirierea bunurilor din domeniul privat al județului se fac prin licitație publică, organizată în condițiile legii prin hotărâre a Consiliului Județean Hunedoara.

Bunurile din domeniul public și privat pot fi date, după caz, în administrarea regiilor autonome, a prefecturii, a autorităților administrației publice centrale și locale și a altor instituții publice de interes național, județean sau local și, totodată, pot fi date în folosință gratuită, pe termen limitat, persoanelor juridice fără scop lucrativ care desfășoară activități de binefacere sau de utilitate publică ori serviciilor publice, prin hotărâre a consiliului județean singurul în măsură să aprecieze asupra necesității și oportunității dării bunurilor în administrare sau în folosință.

Unele bunuri din domeniul privat al județului, aflate în administrarea consiliului județean în stare de funcționare și care nu mai sunt necesare desfășurării activității proprii, cu excepția clădirilor și terenurilor, se pot transmite, fără plată, altor instituții publice la solicitarea ordinatorilor de credite. În cazul în care bunurile solicitate nu au fost solicitate de alte instituții publice, bunurile pot fi vândute, cu aprobarea consiliului județean, prin procedura licitației publice, iar dacă nu au putut fi vândute pot fi valorificate nedezmembrate, cu aprobarea ordonatorului de credite.

Dobândirea, definitivă sau temporară, a unor produse, lucrări și servicii se face în condițiile și cu respectarea procedurii privind achizițiile publice. Prin excepție, prevăzută de lege, cumpărarea sau închirierea, prin

orice mijloace financiare, a terenurilor, clădirilor sau altor bunuri imobiliare existente ori a drepturilor asupra acestora care sunt proprietatea privată a persoanelor fizice sau juridice, se face cu aprobarea consiliului județean care apreciază asupra uzului și interesului public și cu respectarea criteriilor economice și de piață, respectiv negociere sau evaluarea și expertizarea bunurilor, precum și prin încheierea contractelor de vânzare-cumpărare și închiriere în condițiile dreptului comun.

Donațiile și legatele cu sarcini pot fi acceptate numai cu aprobarea consiliului județean.

Trecerea unui bun din domeniul public al statului în domeniul public al județului Hunedoara se face la cererea consiliului județean prin hotărâre a Guvernului, iar trecerea unui bun din domeniul public al județului Hunedoara în domeniul public al statului se face la cererea Guvernului prin hotărâre a consiliului județean. Totodată trecerea unui bun din domeniul public în domeniul privat al județului Hunedoara se face prin hotărâre a consiliului județean, dacă prin Constituție sau prin lege nu se prevede altfel.

Activele corporale care alcătuiesc domeniul public al județului Hunedoara, de natura mijloacelor fixe, a căror menținere în funcțiune nu se mai justifică, se scot din funcțiune, se valorifică și se casează, potrivit legii. Pentru scoaterea din funcțiune, în vederea valorificării și, după caz, casării, activele corporale vor fi trecute din domeniul public în domeniul privat al județului Hunedoara, potrivit reglementărilor privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia. După scoaterea din funcțiune a mijloacelor fixe se va proceda la valorificarea și după caz, casarea acestora potrivit prevederilor legale privind procedurile de transmitere fără plată și valorificare a bunurilor aparținând instituțiilor publice.

Toate bunurile din patrimoniul județului Hunedoara sunt supuse inventarierii anuale, iar președintele consiliului județean prezintă un raport asupra situației gestionării bunurilor plenului Consiliului Județean Hunedoara.

CAPITOLUL 10.

BUGETUL JUDEȚULUI HUNEDOARA

Bugetul județului Hunedoara cuprinde bugetul local al județului, bugetele instituțiilor publice finanțate integral sau parțial din bugetul local, bugetul împrumuturilor externe și interne, bugetul fondurilor externe nerambursabile, bugetul veniturilor și cheltuielilor evidențiate în afara bugetului local și se aprobă prin hotărâri ale Consiliului Județean

Hunedoara. Pe parcursul exercițiului bugetar, autoritățile deliberative pot aproba rectificarea acestor bugete în termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a legii de rectificare a bugetului de stat, precum și ca urmare a unor propuneri fundamentate ale ordonatorilor principali de credite. Rectificărilor bugetelor locale li se aplică aceleași proceduri ca și aprobării inițiale a acestora.

Creditele bugetare aprobate se utilizează pentru finanțarea administrației publice locale, programelor, proiectelor, activităților, acțiunilor, obiectivelor și altele asemenea, potrivit scopurilor prevăzute în legi și alte reglementări, și sunt angajate și folosite în strictă corelare cu gradul previzionat de încasare a veniturilor bugetare.

Prin aprobarea bugetelor se autorizează, pentru anul bugetar, veniturile și cheltuielile bugetare. Sumele aprobate, la partea de cheltuieli, în cadrul cărora se angajează, se ordonânțează și se efectuează plăți, reprezintă limite maxime, care nu pot fi depășite. Pentru acțiunile multianuale se înscriu în buget, distinct, creditele de angajament și creditele bugetare. În vederea realizării acțiunilor multianuale ordonatorul principal de credite încheie angajamente legale, în limita creditelor de angajament aprobate prin buget pentru anul bugetar respectiv.

Veniturile bugetare locale se constituie din: venituri proprii, formate din: impozite, taxe, contribuții, alte vărsăminte, alte venituri și cote defalcate din impozitul pe venit; sume defalcate din unele venituri ale bugetului de stat; subvenții primite de la bugetul de stat și de la alte bugete; donații și sponsorizări.

Fundamentarea, dimensionarea și repartizarea cheltuielilor cuprinse în bugetul local, pe destinații, respectiv pe acțiuni, activități, programe, proiecte, obiective, se efectuează în concordanță cu atribuțiile Consiliului Județean Hunedoara, cu prioritățile stabilite de acesta, în vederea funcționării și în interesul colectivităților locale. Fundamentarea și aprobarea cheltuielilor bugetului local se efectuează în strictă corelare cu posibilitățile reale de încasare a veniturilor bugetelor locale, estimate a se realiza.

Ordonatorul principal de credite are obligația de a angaja și de a utiliza creditele bugetare numai în limita prevederilor și destinațiilor aprobate, pentru cheltuieli strict legate de activitatea Consiliului Județean Hunedoara și cu respectarea dispozițiilor legale. Ordonatorul principal de credite – Președintele Consiliului Județean Hunedoara - răspunde de elaborarea și fundamentarea proiectului de buget propriu; urmărirea modului de realizare a veniturilor; angajarea, lichidarea și ordonânțarea cheltuielilor în limita creditelor bugetare aprobate și a veniturilor bugetare posibil de încasat; integritatea bunurilor aflate în proprietatea sau în administrarea

Consiliului Județean Hunedoara; organizarea și ținerea la zi a contabilității și prezentarea la termen a situațiilor financiare asupra situației patrimoniului aflat în administrare și a execuției bugetare; organizarea sistemului de monitorizare a programului de achiziții publice și a programului de investiții publice; organizarea evidenței programelor, inclusiv a indicatorilor aferenți acestora; organizarea și ținerea la zi a evidenței patrimoniului, conform prevederilor legale; precum și alte atribuții stabilite de dispozițiile legale.

În elaborarea și fundamentarea proiectului de buget Președintele Consiliului Județean Hunedoara are în vedere, conform legii: prognozele principalilor indicatori macroeconomici și sociali pentru anul bugetar pentru care se elaborează proiectul de buget, precum și pentru următorii 3 ani, elaborate de organele abilitate; politicile fiscale și bugetare, naționale și locale; prevederile acordurilor de împrumuturi interne sau externe încheiate, ale memorandumurilor de finanțare sau ale altor acorduri internaționale, semnate și/sau ratificate; politicile și strategiile sectoriale și locale, precum și prioritățile stabilite în formularea propunerilor de buget; propunerile de cheltuieli detaliate ale ordonatorilor de credite din subordine; programele întocmite de către ordonatorii principali de credite în scopul finanțării unor acțiuni sau ansamblu de acțiuni, cărora le sunt asociate obiective precise și indicatori de rezultate și de eficiență; programele sunt însoțite de estimarea anuală a performanțelor fiecărui program, care precizează: acțiunile, costurile asociate, obiectivele urmărite, rezultatele obținute și estimate pentru anii următori, măsurate prin indicatori precizi, a căror alegere este justificată; programele de dezvoltare economico-socială, în concordanță cu politicile de dezvoltare la nivel național, regional, județean, zonal.

Veniturile și cheltuielile se grupează în buget pe baza clasificăției bugetare aprobate de Ministerul Finanțelor Publice. Ele sunt structurate pe capitole și subcapitole, iar cheltuielile pe părți, capitole, subcapitole, titluri, articole, precum și alineate și paragrafe, după caz. Cheltuielile prevăzute în capitole și articole au destinație precisă și limitată. Numărul de personal, permanent și temporar, precum și fondul salariilor de bază se aprobă distinct, prin anexă la bugetul fiecărei instituții publice. Numărul de salariați aprobat fiecărei instituții publice nu poate fi depășit. Cheltuielile de capital se cuprind la fiecare capitol bugetar, în conformitate cu creditele de angajament și cu duratele de realizare a investițiilor. Programele se aprobă ca anexe la buget. Secțiunile de funcționare și secțiunile de dezvoltare se utilizează pentru fundamentarea bugetelor locale și se aprobă ca anexe la acestea, respectiv: secțiunea de funcționare ce cuprinde cheltuielile curente, respectiv cheltuielile de personal, cheltuielile materiale și cu prestarea serviciilor, subvențiile și transferurile necesare realizării atribuțiilor și competențelor

Consiliului Județean Hunedoara, în condițiile legii și secțiunea de dezvoltare ce cuprinde cheltuielile de capital.

Fondurile externe nerambursabile și împrumuturile interne și externe se cuprind în anexele la bugetele locale și se aprobă odată cu acestea.

Din sumele defalcate din unele venituri ale bugetului de stat pentru echilibrarea bugetelor locale, aprobate anual prin legea bugetului de stat, și din cota de 22% din impozitul pe venit încasat la nivelul județului Hunedoara, o cotă de 27% se alocă bugetului propriu al județului, iar diferența se repartizează pentru bugetele locale ale comunelor, orașelor și municipiilor de pe raza județului. Consiliul Județean Hunedoara, repartizează 20% din această sumă, pentru susținerea programelor de dezvoltare locală și pentru susținerea proiectelor de infrastructură care necesită cofinanțare locală.

Sumele defalcate din taxa pe valoarea adăugată pentru finanțarea cheltuielilor descentralizate la nivelul județului, sunt destinate finanțării: sistemului de protecție a copilului și centrelor de asistență socială a persoanelor cu handicap; drepturilor privind acordarea de produse lactate și de panificație pentru elevii din clasele I-VIII din învățământul de stat și pentru copiii preșcolari din grădinițele de stat cu program normal de 4 ore; cheltuielilor privind acordarea de miere de albine ca supliment nutritiv pentru preșcolari și elevii din clasele I – IV din învățământul de stat și confesional; cheltuielilor aferente învățământului special și centrelor județene de resurse și asistență educațională din județul Hunedoara; plății contribuțiilor pentru personalul neclerical angajat în unitățile de cult din țară; serviciului public comunitar de evidență a persoanelor de sub autoritatea Consiliului Județean Hunedoara

Consiliul Județean Hunedoara poate aproba colaborarea sau asocierea pentru realizarea unor lucrări și servicii publice locale. Acestea se realizează pe bază de contracte de asociere, în care se prevăd sursele de finanțare reprezentând contribuția fiecărei autorități a administrației publice locale implicate.

Autoritățile deliberative pot hotărî și asupra participării cu capital sau cu bunuri, în numele și în interesul colectivităților locale pe care le reprezintă, la constituirea de societăți comerciale sau la înființarea unor servicii de interes public județean. Autoritățile deliberative pot hotărî, în numele și în interesul colectivităților și achiziționarea, de acțiuni la societățile la a căror constituire au participat cu aport de capital sau în natură și pot majora sau diminua capitalul social al acestora, în condițiile legii. Deasemenea, autoritățile deliberative pot hotărî asupra participării cu capital sau cu bunuri, în numele și în interesul colectivităților locale pe care le

reprezintă, la constituirea de asociații de dezvoltare comunitară, în limitele și în condițiile legii, pentru realizarea în comun a unor proiecte de dezvoltare de interes zonal sau regional și furnizarea în comun a unor servicii publice. Obligațiile financiare rezultate din acorduri de cooperare, de înfrățire sau de aderare a Consiliului Județean Hunedoara la asociații interne organizate la nivel național ori la organizații internaționale cu personalitate juridică, hotărâte de autoritățile deliberative, în condițiile legii, se suportă din bugetul local al Consiliului Județean Hunedoara.

În bugetul local se înscrie și fondul de rezervă bugetară la dispoziția consiliului județean în cotă de până la 5% din totalul cheltuielilor. Acesta se utilizează la propunerea ordonatorului principal de credite, pe baza de hotărâri ale Consiliului Județean Hunedoara, pentru finanțarea unor cheltuieli urgente sau neprevăzute apărute în cursul exercițiului bugetar, pentru înlăturarea efectelor unor calamități naturale, precum și pentru acordarea unor ajutoare către alte unități administrativ-teritoriale în situații de extremă dificultate, la cererea publică a primarilor acestor unități ori din inițiativă proprie. Acesta poate fi majorat în cursul anului, cu aprobarea consiliului județean din disponibilitățile de credite bugetare care nu mai sunt necesare până la sfârșitul anului.

Cheltuielile pentru investiții publice și alte cheltuieli de investiții finanțate din fonduri publice locale se cuprind în proiectul de buget, în baza programului de investiții publice al Consiliului Județean Hunedoara, întocmit de ordonatorul principal de credite, care se prezintă și în secțiunea de dezvoltare, ca anexă la bugetul inițial și, respectiv, rectificat, și se aprobă de consiliul județean.

Programul de investiții publice pe clasificarea funcțională se întocmește anual. Pentru fiecare obiectiv inclus în programul de investiții sunt prezentate informațiile financiare și nefinanciare aferente fiecărui obiectiv de investiții. Obiectivele de investiții și celelalte cheltuieli asimilate investițiilor se cuprind în programele de investiții anuale, anexe la buget, numai dacă, în prealabil, documentațiile tehnico-economice, respectiv notele de fundamentare privind necesitatea și oportunitatea efectuării cheltuielilor asimilate investițiilor, au fost elaborate și aprobate potrivit dispozițiilor legale. Ordonatorul principal de credite stabilește prioritățile în repartizarea sumelor pe fiecare obiectiv înscris în programul de investiții, în limita fondurilor cuprinse în proiectul de buget cu această destinație, asigurând totodată realizarea obiectivelor de investiții în cadrul duratelor de execuție aprobate.

Creditele bugetare aferente fondurilor externe nerambursabile au caracter previzional și se derulează conform acordurilor încheiate cu

partenerii externi. Acestea vor fi încasate într-un cont distinct în afara bugetului local și vor fi cheltuite numai în limita disponibilităților existente în acest cont și în scopul în care au fost acordate.

CAPITOLUL 11.

RELAȚIILE DE COOPERARE

Consiliul Județean Hunedoara are dreptul ca, în limitele competenței stabilite prin lege, să coopereze și să se asocieze cu alte autorități ale administrației publice locale din țară sau străinătate și totodată de a adera la asociațiile naționale și internaționale ale autorităților administrației publice locale pentru protecția și promovarea intereselor lor comune.

Inițiativa Consiliului Județean Hunedoara de a coopera și de a se asocia cu autorități ale administrației publice locale din străinătate, precum și de a adera la o asociație internațională a autorităților administrației publice locale va fi comunicată obligatoriu Ministerului Afacerilor Externe și Ministerului Administrației și Internelor. Avizul Ministerului Afacerilor Externe va fi emis în termen de 30 de zile de la primirea solicitării, în caz contrar considerându-se că nu sunt obiecții și proiectul respectiv poate fi supus spre aprobare Consiliului Județean Hunedoara.

Consiliul Județean Hunedoara poate hotărî, în condițiile legii, cooperarea sau asocierea cu persoane juridice române sau străine, cu organizații neguvernamentale și cu alți parteneri sociali, în vederea finanțării și realizării în comun a unor acțiuni, lucrări, servicii sau proiecte de interes public județean sau asocierea cu alte consilii locale pentru realizarea unor obiective de interes comun, precum și pentru înființarea unor instituții și servicii publice ori societăți comerciale.

Programul de relații externe aprobat de către Consiliul Județean Hunedoara are la bază politica promovată de conducerea executivă și de plenul acestuia pentru a extinde cooperarea externă în toate domeniile, ca un mijloc important al dezvoltării regionale economice și sociale a județului Hunedoara și de susținere a prezenței sale pe scena politicii regionale Europene, unde se afla încă din 1992, odată cu aderarea la organizația pan-europeană inter-regională “Adunarea Regiunilor Europene”.

Un alt aspect al programului de relații externe al județului este dezvoltarea unor acțiuni de popularizare agresivă în străinătate prin dezvoltarea de parteneriate, exercitate prin intermediul “Adunării Regiunilor Europene” (A.R.E.) la Strasbourg și Bruxelles, prin Congresul Puterilor Locale și Regionale (C.P.R.L.E.) la Consiliul Europei, prin Programul

“Polis” al Uniunii Europene la Bruxelles, Uniunea Națională a Consiliilor Județene din România (U.N.C.J.R.), Comitetul Regiunilor din Bruxelles, Agenția pentru Dezvoltare Regională Regiunea Vest (ADRWest) și prin intermediul partenerilor tradiționali: Republica și Cantonul Jura (Elveția), Județul VAS (Ungaria), Comunitatea Montană Casentino (Italia), Provincia Olbia Tempio (Italia), Departamentul Haute Saone (Franța) sau a unor parteneri, în special membri ai “Euroregiunii Dunăre-Criș-Mureș-Tisa” constituită la sfârșitul anului 1997 și respectiv Regiunea East Midlands (Marea Britanie), colaborare începută în vara anului 2007.

Gândit să cuprindă o sferă cât mai bogată și să răspundă politicii exprimate de către plenul Consiliului Județean Hunedoara, programul de relații externe urmărește în detaliu următoarele obiective principale:

1. Cooperarea sub egida A.R.E.
2. Cooperarea în cadrul unor programe ale A.R.E. sau ale Uniunii Europene și respectiv cu cele dezvoltate de Congresul Puterilor Locale și Regionale (C.P.R.L.E.) și sub egida euroregiunii Dunăre - Criș - Mureș - Tisa (D.K.M.T.)
3. Cooperarea directă inter-regională.

Cooperarea europeană sub egida Adunării Regiunilor Europene

A.R.E. a fost “umbrela” sub care Regiunile se întâlnesc și găsesc cadrul unor cooperări directe regiune-regiune. Astfel, reprezentanții județului au încercat permanent să atragă atenția unor posibili parteneri vestici pe teme de cooperare prioritare nouă: reconversia forței de muncă, domeniul social, dezvoltarea regională și amenajarea teritoriului.

Cooperarea prin Programe ale Adunării Regiunilor Europene, Uniunii Europene și Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei și sub egida Euroregiunii Dunăre, Criș, Mureș, Tisa

a. Programul Eurodyssée este un program de schimb pentru tineri, lansat în 1985 de către Edgar Faure, la acel timp președintele Consiliului Regional Franche-Comté (F) și al Adunării Regiunilor Europene (ARE). Organizat sub egida ARE, programul oferă tinerilor între 18 și 30 de ani oportunitatea de a dobândi experiență profesională europeană pe o durată de trei până la șapte luni într-un loc de muncă asigurat de companiile /instituțiile regionale și de a-și îmbunătăți cunoștințele de limbi străine, printr-un studiu intensiv al limbii Regiunii gazdă. Programul Eurodyssée se desfășoară în județul Hunedoara încă din anul 1995 și permite tinerilor ce au terminat o primă formație profesională să se perfecționeze în regiuni din vestul Europei, prin

finanțarea majoritară a stagiului. Anul 1998 a creat posibilitatea ca județul Hunedoara să se integreze pe deplin Programului, nu doar să trimită stagiați în străinătate, ci și devenind gazdă pentru stagiați din străinătate.

b. Programul “Polis” se adresează atât colectivităților locale, cât și regionale, din întreaga Europă, pentru a promova principiile cele mai avansate ale telematicii în domeniul transporturilor și al infrastructurii, prin lărgirea accesului și utilizarea eficientă a informațiilor. Prima administrație regională din Centrul și Estul Europei care a aderat la Program a fost județul Hunedoara, iar din noiembrie 1997, cu ocazia Adunării Generale de la München, încă 4 administrații județene (Alba, Mureș, Caraș-Severin, Sibiu) și alte două municipalități (Târgu-Mureș și Sibiu) au devenit membri ai Programului. Cu acel prilej au fost luate în calcul domeniile practice la care putem deveni beneficiari: realizarea unor studii cu finanțare externă, perfecționarea de specialiști, crearea unor puncte de informare, etc.

c. Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei este forul politic al Consiliului Europei, creat și dezvoltat de către A.R.E. și funcționează prin două Camere (a Puterilor Locale și respectiv a Puterilor Regionale) și prin Conferințe Internaționale tematice, deschise reprezentanților politici sau specialiștilor din regiunile membre ale unor foruri europene.

Prin participarea la acțiunile C.P.L.R.E., alături de un număr mare de alte județe românești s-a contribuit la crearea unei imagini politice și profesionale pe plan internațional și s-a reușit includerea județului Hunedoara în băncile de date ale organizațiilor occidentale, pentru luarea sa în calcul la implementarea unor Programe europene privind dezvoltarea democrației regionale .

d. Comitetul Regiunilor din Bruxelles

Comitetul Regiunilor din Bruxelles este una dintre principalele instituții europene din Bruxelles și are rol consultativ pentru Parlamentul Europei.

Domnul Mircea Ioan MOLOȚ, Președintele Consiliului Județean Hunedoara a fost nominalizat de către UNCJR ca membru supleant în comisia COTER (Coeziune Teritorială), începând cu anul 2008, pentru un mandat de 4 ani.

e. Cooperarea sub egida Euroregiunii Dunăre-Criș-Mureș-Tisa

În urma unor tratative și negocieri ce au durat câțiva ani, din inițiativa unor județe din România și Ungaria a luat ființă o formă de cooperare inter-regională și transfrontalieră intitulată “Euro-regiunea Dunăre-Criș-Mureș-Tisa” ale cărei documente au fost semnate la Szeged în Ungaria, în Noiembrie 1997.

Semnatar al documentelor de aderare, județul Hunedoara devine membru fondator al acestei cooperări, alături de alte trei județe din vestul României (Timiș, Arad, Caraș-Severin), cu scopul declarat de lărgire a relațiilor dintre colectivitățile și autoritățile regionale, cât și integrarea în procesele moderne din Europa, prin dezvoltare comună economică și cultural științifică. Parteneri sunt județele maghiare: Bacs-Kiskun și Csongrad precum și Provincia Voivodina din Republica Serbia. În anul 2003 s-a realizat în practică Societatea de Utilitate Publică, cu rol de Agenție de Dezvoltare Euroregională, pentru promovarea unor proiecte de interes regional în spațiul Euro-regiunii DCMT.

Județul Hunedoara a participat la o serie de conferințe și expoziții tematice transfrontaliere, vizând schimbul de experiență între specialiști ai județelor membre, iar prin reprezentanții desemnați a luat parte la activitățile grupurilor de lucru pentru cultură, sănătate prevenirea catastrofelor, agricultură, turism, parcuri industriale și lege vamală.

Proiecte derulate prin societatea de Utilitate Publică-Agenția de Dezvoltare a Euroregiunii DKMT, a căror primă fază s-a încheiat în perioada 2007-2008 și care vor fi continuate prin accesarea unor fonduri de finanțare pe noile programe de cooperare transfrontalieră 2007-2013:

1. Crearea unor trasee turistice tematice în Euroregiunea DKMT
2. ERIC – Centrul Euroregional de Informații
3. Asigurări de sănătate fără frontiere

Cooperarea directă inter-regională

a. Parteneriatul cu Republica și Cantonul Jura (Elveția)

Republica și Cantonul Jura (Elveția) asigură sprijin în lansarea programului Eurodyssée, susținând o cooperare activă și directă cu județul Hunedoara în localitățile cantonului;

b. Parteneriatul cu Județul VAS (Ungaria)

Este unul dintre cele mai fructuoase parteneriate, devenind deja tradițional și concretizându-se prin participarea la Universitatea de vară de Urbanism Savaria – Szombathely (Ungaria), prilej de schimb de informații și experiență cu specialiștii în urbanism din Europa, dar și prin schimburi de tineri selecționați dintre cei mai merituoși elevi care au participat la taberele de vară pe malul lacului Balaton și, respectiv, la taberele de schi organizate de Consiliul Județean Hunedoara în stațiunea montană Straja.

c. Comunitatea Montană Casentino, Provincia Arezzo, Regiunea Toscana (Italia)

Cooperarea a început în anul 2005 prin semnarea unui Protocol de cooperare având drept scop, printre altele, dezvoltarea agroturismului și a turismului rural în județul Hunedoara, pregătirea unui plan județean de dezvoltare rurală vizând planificarea, programarea și reglementarea turismului de durată, inspirat din practici de bună gestionare a resurselor ambientale valorificate cu bune rezultate în țările comunitare. În mod concret au fost organizate patru module de cursuri de agroturism pentru reprezentanții din cadrul consiliilor locale cu responsabilități în acest domeniu. În anul 2006 s-a întocmit baza legală a unui Protocol de înfrățire între cele două unități administrativ teritoriale, vizând stabilirea de programe comune în domeniul educației, economiei, comerț, turism, politici sociale, urbanism și amenajarea teritoriului iar în anul 2007 s-a semnat Protocolul de înfrățire dintre cele două regiuni. Programele ce vor fi promovate trebuie să ofere posibilitatea dezvoltării economico-sociale a județului nostru.

d. Provincia Olbia Tempio, Regiunea Sardinia (Italia)

Cooperarea a început în anul 2007 prin organizarea unui seminar de către Consorțiul NEXT Italia, care face parte din Asociația Patronatelor din Sardinia de Nord, în urma căruia a rezultat dorința reciprocă de dezvoltare de relații de cooperare. În cadrul activităților de cooperare internațională promovate de Asociație, în cursul anului 2007 au fost organizate numeroase întâlniri între reprezentanții Consiliului Județean Hunedoara și reprezentanții menționatei Asociații a Patronatelor din Sardinia de Nord și în mod succesiv cu reprezentanții Provinciei Olbia Tempio. În cadrul reuniunilor menționate a rezultat dorința reciprocă de dezvoltare de relații de cooperare între Provincia Olbia Tempio și Asociația Patronatelor din Sardinia de Nord cu județul Hunedoara, în cadrul relațiilor de amicitie, cât și de afinitate a istoriei și valorilor poporului român și italian. În lumina celor mai sus descrise, Asociația Patronatelor Industriale din Sardinia de Nord a propus semnarea unui Protocol de Cooperare cu Provincia Olbia Tempio și județul Hunedoara, care să officieze începerea raporturilor de cooperare și parteneriat. Semnat la Petroșani (România) la finele anului 2007, protocolul a fost ratificat la Olbia (Italia) în primăvara anului 2008.

e. Regiunea East Midlands (Marea Britanie)

În luna februarie 2007 o delegație a Uniunii Naționale a Consiliilor Județene din România (UNCJR) din care a făcut parte și Consiliul Județean Hunedoara, a efectuat o vizită în Regiunea East Midlands (Marea Britanie) unde au semnat un Memorandum de înțelegere în care părțile au convenit efectuarea unui Program Comun în perioada 2007-2010 pe anumite domenii.

Județul Hunedoara a fost ales să coordoneze, în numele UNCJR, proiectul educațional, proiect care va promova legături între școlile din East Midlands și România astfel încât să crească gradul de înțelegere și conștientizare a tinerilor asupra problemelor legate de schimbarea climei și protecția mediului.

f. Departamentul Haute-Saone (Franța)

În urma schimbului de corespondență de la începutul anului 2007, Consiliul General al Haute-Saone și-a manifestat dorința de a împărtăși către județul nostru experiența în materie de intercomunalitate și a propus punerea în practică a unor acțiuni legate de această temă. În cadrul acțiunilor a fost prezentat un proiect care se axează pe prezentarea politicii A.P.P.U.I (Asistență acordată țărilor, Polurilor Urbane și Intercomunalitate) și îmbunătățirea structurii intercomunale prin susținerea proiectului cât și prin programele de dezvoltare durabilă. În luna decembrie 2007 și luna iulie 2008 au fost organizate în județul nostru două seminarii la care au participat reprezentanți ai asociațiilor intercomunitare din departamentul francez cu rol de diseminare a informației privind avantajele asocierii unităților administrativ-teritoriale în vederea atragerii de fonduri pentru susținerea proiectelor comune. În luna decembrie a anului 2008 a fost organizată în departamentul francez o deplasare a unei delegații din județul Hunedoara pentru a vizita obiective realizate prin politica asocierilor. S-au stabilit totodată și bazele unui Protocol de Cooperare ce va fi semnat în 2009.

CAPITOLUL 12.

ATRIBUIREA ȘI SCHIMBAREA DE DENUMIRI

Atribuirea sau schimbarea de denumiri pentru unitățile administrativ-teritoriale, precum și pentru sate, localități componente ale municipiilor și orașelor, stațiunilor balneoclimaterice și stațiunilor turistice din județul Hunedoara se face numai prin lege, conform prevederilor art.1 din Ordonanța Guvernului României nr.63/2002, cu modificările și completările ulterioare.

Consiliul Județean Hunedoara are competența, potrivit dispozițiilor art.2 alin.1 lit.c din actul normativ mai sus menționat, de a atribui sau schimba denumirea instituțiilor publice și obiectivelor de interes județean, cu avizul consiliului local pe al cărui teritoriu administrativ sunt amplasate instituțiile și obiectivele în cauză.

Proiectele de hotărâre ale Consiliului Județean Hunedoara care au ca obiectiv atribuirea ca denumire a unor nume de personalități ori evenimente istorice, politice, culturale sau de orice altă natură ori schimbarea unor astfel de denumiri vor putea fi adoptate numai după ce au fost analizate și avizate de Comisia Județeană de Atribuire de Denumiri Hunedoara care funcționează pe lângă Instituția Prefectului Județul Hunedoara. Hotărârile Consiliului Județean Hunedoara adoptate fără avizul Comisiei sunt nule de drept, nulitatea constatându-se de către instanța de contencios administrativ, la sesizarea prefectului sau a oricărei persoane interesate.

Consiliul Județean Hunedoara este obligat să asigure ținerea evidenței denumirii instituțiilor publice și obiectivelor de interes județean.

CAPITOLUL 13. ÎNSEMNELE JUDEȚULUI

13.1 STEMA JUDEȚULUI

Prin Hotărârea Guvernului României nr. 791/27.09.1999, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 490/12.10.1999 a fost aprobată stema județului Hunedoara.

13.1.1 DESCRIEREA STEMEI

Stema județului Hunedoara se compune dintr-un scut tripartit în furcă răsturnată.

În primul cartier, pe roșu, este reprezentat un personaj stând în picioare, ținând în mâna dreaptă un scut oval, cu mâna stângă sprijinind sabia, toate de argint, costumația, scutul și arma fiind specifice luptătorilor daci.

În cel de-al doilea cartier, pe albastru, este reprezentat un personaj purtând costum specific împăraților romani, ținând în mâna stângă un document în formă de sul, totul de argint.

În cel de-al treilea cartier, pe aur, se află un corb negru ținând în cioc un inel de argint, cu piatră roșie și stând pe o ramură verde de stejar.

13.1.2 SEMNIFICAȚIA ELEMENTELOR ÎNSUMATE

Cele două personaje, Decebal și Traian, vorbesc despre istoria antică, relevând procesul de formare a poporului român;

Corbul cu inel în cioc, blazonul familiei Corvin, amintește rolul important pe care l-a avut în istoria neamului nostru Iancu de Hunedoara.

CAPITOLUL 14. MASS-MEDIA LOCALĂ

În județul Hunedoara emit 8 posturi de televiziune, după cum urmează:

- DEVA: Deva TV, Unu TV Deva, Antena 1 Deva, PRO TV Deva;
  - HUNEDOARA: Unu TV Hunedoara;
  - PETROȘANI: TV Parâng, Mondo TV, One TV,
- precum și 17 posturi de radio, după cum urmează:
- DEVA: Big FM, PRO FM, Radio 21, Kiss FM, Magic FM, Național FM;
  - HUNEDOARA: Radio Color, PRO FM;
  - BRAD: Național FM;
  - ORĂȘTIE: Radio Color;
  - HAȚEG: Radio T5 abc;
  - PETROȘANI: One FM, Mondo FM, Radio 21, Kiss FM, Radio Guerilla;
  - LUPENI: Cristal FM.

Presă scrisă este reprezentată de corespondenți ai agențiilor de presă AGERPRES, MEDIAFAX și de numeroase publicații, dintre care cele mai importante sunt: Hunedoreanul, Mesagerul Hunedorean, Servus Hunedoara, Adevărul de Seară Hunedoara-Deva, Călăuza, Accent, Replica, 7 Zile Hunedorene, Informația de Hunedoara, Ziarul Informația, Ghimpele de Hunedoara, Ziarul Văii Jiului, Gazeta Văii Jiului, Jurnalul Văii Jiului, Curierul Văii Jiului, Afaceri în Valea Jiului, Săptămâna Văii Jiului, Valea Jiului, Prima Pagină și Opinia de Valea Jiului.

CAPITOLUL 15.

PARTIDE POLITICE ȘI ORGANIZAȚII SINDICALE

Partidele politice care avut candidați la alegerile locale din iunie 2008, desfășurate în județul Hunedoara sunt: Partidul Social Democrat, Partidul Național Liberal, Partidul Democrat - Liberal, Partidul România Mare, Partidul Conservator, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat, Partidul Noua Generație – Creștin Democrat, Partidul Inițiativa Națională, Forța Democrată, Partida Romilor „PRO EUROPA”, Partidul Popular și al Protecției Sociale, Partidul Ecologist Român, Partidul Național Democrat Creștin, Partidul Alianța Socialistă, Uniunea Pensionarilor și a Solidarității Sociale.

Organizațiile sindicale reprezentative care își desfășoară activitatea în județul Hunedoara sunt: BNS, CNS Cartel Alfa, CNSLR Frăția, CSDR, CNS MERIDIAN LSMVJ.

CAPITOLUL 16.

DISPOZIȚII FINALE

Prevederile prezentului Statut și anexele acestuia constituie un document oficial, modificarea și completarea lor efectuându-se numai prin hotărâre a Consiliului Județean Hunedoara.